„RADOMER-KIELCER LEBEN" № 26 (114) „Należytość pocztową uiszczono ryczałtem" פרייז 25 גראָשן

הייַנט 12 זייטן.

אדרעסען:

פון „ראַדאָמער קעלצער לעבען"

אין ראַדאָם
Redakcja i Administracja
„Radomer Kielcer Leben"
Radom, Szwarlikowska 20.

אין קעלץ
Redakcja i Administracja
„Radomer-Kielcer Leben"
Kielce, Stato-Warszawska 34.

אַנאָנסען פרייַז!
איין מילימעטער שורה: פאר'ן טעקס 20 גר.
„ „ אין „ 40 „
„ „ נאכ'ן „ 18 „
די ערשטע זייט ענטהאַלט 8 שפאַלטען
אין טעקסט אין לעצטע זייט 4

ראַדאָמער-קעלצער לעבען

ראדאָם פרייטאג יג' תמוז תרפ"ו | פאר'ן אינהאלט און טעקסט פון די אַנאָנסען איז די רעדאַקציע נישט פעראַנטוואָרטליך | 25-go czerwca 1926

לרגלי אירוסיו של ש"ב אחינו
יצחק פשדנובק עם מרת **שרה אייזמן**
אנו מברכים אותם בעתיד מזהיר וקשר נצחי על הרי ציון
האחים:
נתן, אפרים, ישראל.

צו דער פערלאָבונג פון ליבען זוהן
יצחק פשערנאָוועק מיט פרל' **סאלא אייזמאן**
אין ארץ-ישראל, ווינשען מיר זיי א הערצליכען מזל טוב
און א גליקליכען צוזאַמענבונד.
פשעדנאָוועק עם פרוי.

Z intencji zaręczyn kochanego brata i szwagra naszego **Izaka Przednówka** z p. **Salą Ajzmanówną** w Erec Izrael, życzymy by droga ich życia promieniała miłością i szczęściem. **Fela i Chaim Blacharz, Mania i Fiszel Zysman**

Szczere współczucie z powodu śmierci MATKI
b. p. SZPRYNCY FRENKLOWEJ
pozostałej rodzinie wyrażają
S. Mulier, Dr. K. Mulier,
Adw. Sz. Mulier z rodziną.

OGŁOSZENIE.

ELEKTROWNIA RADOMSKA w lipcu i sierpniu r. b. będzie przeprowadzać doroczną naprawę sieci elektrycznej. Wobec tego w powyższych miesiącach **w niedzielę i święta dopływ prądu** do miasta **będzie przerywany** od godziny 4 rano do 4 po południu.

Zarząd Elektrowni.

בלב נשבר ונדכה הננו מודיעים את ידידינו הקרובים והרחוקים,
כי באה שמשנו בעוד יומם בהלקח מעל ראשנו עטרת תפארתנו היא אמנו היקרה המצוינה בנשים

מרת שפרינצה פרענקעל נ"ע

אלמנת הר' ר' ישראל פרנקל ז"ל
אחרי מחלה כבדה וממושכה בהיותה בת ע"ג שנה והיא לקברות הובלה בעצם יום פטירתה
בעש"ק פ' חקת ו' לחדש תמוז ברדום.
השרויים באבל כבד ויגון קודר בניה, בנותיה, חתניה, וכלותיה, נכדיה, ונכדיה וכל משפחתה.

Panu Piotrowi Frenklowi

z powodu śmierci Jego matki

S P E R A N Z Y

Składa wyrazy szczerego współczucia
Personel BANKU KUPIECKIEGO w Radomiu.

ווער וועמען גענארט אב?..

(וועגען א טייל צוריקגעקומענע פון ארץ־ישראל).

געוויס וועט א געוויסער טייל פון די חשוב'ע לעזער, דערוועהענדיג דאס קאפעל פון די שורות טראכטען; אז דער שרייבער פון די ציילען איז אויפען, צו בעשולדיגען די צוריקגעקומענע אין פחדנות, נישט אויסגעהאלטענקייט, אדער... בגידה, ניין!!. מיר בעמערקען נישט אצינדערט וועגען דער רעעמיגראציע פון א"י. ס'איז א כלל, א לאנד בויט מען נישט איבער נאכט! הלואי זאלען אריינפאהרען קיין א"י 1000 נפשות א טאג און ארויספאהרען 500 וועלען מיר האלטען אויך א דרך און פערשפארען א חוץ אלעס, אויך ארטיקלען צו שרייבען. ס'גהט ניר, אז די דאזיגע מענשען אדער בעסער געזאגט אהן־מענשען, וואס קומען צוריק פון א"י, מיט שוים אויף די ליפען, א פול מויל מיט נישט צענזורירטע זידעל־ווערטער און מיט געשרייען, אז די ציוניסטען בכלל און ארץ ישראל בפרט האבען זיי אבגענארט...

דער ווייטער דערמאנטער פאקט, קאן, פון די אלע, וואס האבען אינטערעס פאר דער א"י בעוועגונג—בעשטעטיגט ווערען, אז, גראד די, וועלכע מ'האט אזוי אבגענארט. האבען זיך אממיינסטענס „געלעגט אין דער לענג און אין דער ברייט", בכדי צו בעקומען א סערטיפיקאט. ווער געדענקט דען נישט? אין די גוטע ארץ־ישראל'דיגע שטימונג'ס־טעג, ווען ס'זענען אנגעקומען גוטע ידיעות פון א"י (גוטע! אז ס'איז דא ארבייט) האבען זיי בעלאגערט דעם אמט, אויסגעזוכט אלטע בעקאנטשאפטען, אבגענוצט פראטעקציע, געלעגט זיך ווי לעמעלעך, ממש זיי זענען אומגליקליך, אויב מ'גיט זיי נישט די מעגליכקייט צו עמיגרירען נאך א"י. די אידישע גאס האט פראטעסטירט: — צו וואס די אלע פראגען, וואס מ'שטעלט דעם עולה? צו וואס די אלע קוואליפיקאציאנ'ס־קאנטראלעס; מיט העברעאישע הכשרה, אידעאליזם, איבער דעם בעוואוסטזיין פון עולה, זיין פעראינטערעסירונג מיט א"י אד"ג. מען דארף שיקען — האבען זיי נעמורמעלט – מענשען מיט מוסקולען, זענען זיי נישט קיין ציוניסטען, באדיי אזעלכע, וואס מיר האבען זיי געקאנט, אז אין א שנת הכושר, פלעגען זיי שטערען אין דער ארבייט לטובת א"י.

אין די האבען אממיינסטענס זיך בעמיהט צו בעקומען א סערטיפיקאט, געבעטען זיך תחנונים, געפייניגט די סעקרעטאריאט־מיטארבייטער און מיר האבען זיי אינפארמירט און אונאויפהערליך בעטאנט: — זייט וויסען, אז אין א"י, איז ביים בעסטען גוטען, נישט גוט פאר די יעניגע, וואס ווילען פאהרען קיין א"י „מאכען א לעבען". אין א"י, זענען געוועזען קריזיסען און ס'וועלען זיין קריזיסען, אזוי בויט זיך א לאנד און דעדצו פאדערט זיך מענשען מיט אויסדויער, מיט בעוואוסטזיין און מיט א פאר פראצענט אפפערווילליגקייט און חבת הארץ. זיי האבען אזוי ווייך געענטפערט, אזוי בעטענדיג — וואס רעדט איהר? ווען אפילו פון הונגער שטארבען, וועלען מיר נישט צוריקקומען!..— עצות האבען זיי געזוכט, פערשריבען זיך אין וועלכער ס'איז ציוניסטישע ארגאניזאציע (דאמאלסט בעסער געווען אין די „לינקע") און, זייערע פארשטעהער אין א"י־אמט, האבען שוין דעם ענין „סאלידאריש" ערלעדיגט.

אזעלכע לייט פאהרען נישט אזוי גיך, ווי מען מיינט. מען טוישט אמאל צעהן די שיפסקארטען, מען קריכט צום סעקרעטאר אין שטוב אריין בעלות הבקר, מען וויל נישט אבצאהלען דעם קאפ־שטייער און... דער א"י־אמט אין ראדאם בעמיהט זיך, אז דער עולה זאל בעקומען א געלד שטיצע פון דער ארטיגער קהלה־פערוואלטונג.

— כ'וואלט וועגען אזעלכע, וואס ליארמען, אז מען האט זיי „אבגענארט" נישט געשריבען, פשוט, ווייל זיי, איז—„מוקצה מחמת מאוס" צו בערירען, נור, דאס געדולד פלאצט און די לייט מוזען אין דער עפענטליכקייט געשטעמפעלט ווערען אין בעקומען. פון דער אידישער נאציאנאלע געזעלשאפט זייער געהעריגען נאמען.—

א פאקט. איינער א יונגערמאן, וואס איז געלאפען טאג טעגליך „געמאכט דעם טויערט" און איז א דאנק דער מיה פון „צעירי־ציון" בעשטעטיגט געווארען דורכן דעלעגאט פון צענט. א"י.־אמט ה' ראזענשטיין, אויך ער ווי אלע אנדערע, האבען ערקלערט אין אין א פייערליכען טאן: — איך פאהר קיין א"י. ווייל כ'וויל בויען ס'לאנד, כ'וויל הונגער ליידען און דארט זיין! ער האט געקריגען א געלד־שטיצע פון דער גמינע, געפאהרען און אין צוויי וואכען ארום, דער בחור איז דא צוריק אין ראדאם. טרעפענדיג איהם אין גאס בעפאלט ער מיך מיט א נישט צענזורירט זידעל ווארט (א רוסישער „חלאפ" בעגוצט זיך דערמיט) און קריצענדיג מיט די ציין זאגט ער: דאס געלד גיט מיר אב! איהר האט מיך אבגענארט! כ'פאהר קיין ווארשא און דארטען זיך מיט זיי אברעכנען!—דאס זעלבע, האט ער אויך געשריבען קיין ווארשא צום צענט. א"י. אמט (מיר האבען בעקומען די קאפיע ש. פ.)

א אנדערער ווידער, האט שוין נישט וואס צו זאגען, ווערט ער א מאראל פרעדיגער: ער קאן נישט זיין אין א"י., אין אזא פריי לאנד..

געהערט דבורים? ס'פערפעהלט ווערטער אויסצודריקען זיך וועגן א זעלכע מענשען „מען האט זיי אבגענארט! יעדער עולה ווערט עטליכע מאל קאנטראלירט, מען שטופט זיך דורך מיט איהם, ער בעקומט וועגען א"י אלערליי אינפארמאציעס, ס'רוב פון דער נעגאטיווער זייט. פאהרט מען קיין א"י ראדאם גיט איהם געלד, ווארשא גיט געלד, ער בעקומט אויך אין א"י א הלואה, כדי צו־קומען דא אין ראדאם

דער ראמאן פון א איטאליענישען דיכטער מיט א יודישער אקטריסע.

ווי אזוי דער העלד פון איטאליען האט געראטעוועט זיין יודישע געליבטע.

מיט א פופצעהן יאהר צוריק, ווען אידא רובינשטיין, די בעריהמטע יודישע אקטריסע, איז נאך געווען אין איהר פולע בליהונג, אין איהר גראציעזער שענהייט, האט זיך אין איהר פערליבט דער יונגער איטאליענישער אפיציר און דיכטער גאבריעלא ד'אנונציא, שוין צו יענער צייט איז ד'אנונציא געווען וועלט בעריהמט. אידא רובינשטיין איז נאך דאן נישט געווען אזוי בעריהמט ווי איצט, אבער זי האט שוין געהאט געשפילט א ראלע אין פאריז און אין אנדערע אייראפעאישע שטעדט.

עס זענען אפילו געווען מאנכע ביי זע צייטער, וואס האבען געזאגט, אז די ליבע פון איטאליענישען דיכטער וועט לאנג נישט אנהאלטען און אין א קורצער צייט ארום וועט ער אידא רובינשטיין פערגעסען, ווי ער האט פערגעסען פיל אנדערע. אבער צו אלעמענס איבערראשונג האט די ליבע אנגעהאלטען פיל לענגער, ווי מען האט ערווארט.

עס קאן זיין, אז די ליבע וואלט קיינמאל נישט געבראכען געווארען, ווען ד'אנונציא וואלט זיך נישט געווען טיילוויז פערליבט אין דער נישט לאנג צוריק פערשטארבענער איטאליענישער קינסטלערין לעאנארא דוזע — די דוזע, וועלכע איז געווען אנערקענט איבער דער גאנצער וועלט, אלס איינע פון די גרעסטע קינסטלערינס, וואס האט ווען עס איז געלעבט.

דער איטאליענישער דיכטער און אפיציר האט געזאגט, אז ער האט קיינמאל נישט געהאט אזא ליבע פאר דער דוזע, ווי פאר'ן יודישען מיידעל. אידא רובינשטיין איז אבער געווארען זעהר אייפערזיכטיג. עס זענען פארגעקומען סקאנדאלען און דער רעזולטאט איז געווען, אז זיי האבען זיך צושיידט. ד'אנונציא איז אוועק אויף זיינע וועגען און דאס יודישע מיידעל איז אוועק אויף איהרע וועגען.

אז דאס יודישע מיידעל האט געליטען האבען אלע געוואוסט. עס איז א סברא, אז זי איז קראנק געווארען פון איהר טראגעדיע. ער, אבער, דער אפיציר־דיכטער, האט זיך אריינגעווארפען אין דער וועלט־מלחמה און געווארען איינער פון די העלדען פון קריג. ער איז געווארען דער ליבלינג פון איטאליען, א פיל גרעסער ליבלינג, ווי עס איז איצט מוסאליני, דער דיקטאטאר, וואס רעגירט מיט דער שטארקער, אייזערנער האנד.

ווער האט דאס נאך דער מלחמה נישט געוואוסט דעם נאמען ד'אנונציא? ער האט כמעט געמאכט א רעוואלוציע געגען איטאליען גופא לטובת פון איטאליען, ווען ער האט פערכאפט פיומע מיט א קליינער ארמעע געטרייע סאלדאטען זיינע, טראץ דעם בעפעהל פון איטאליענישען קעניג. ער האט דווקא געוואלט, אז די שטאט פיומע אין די גרענצען ארום זאל געהערען צו איטאליען, הגם. וואס לויט'ן שלום־אבמאך האט דאס נישט בעלאנגט צו איטאליען.

מיט א קורצע צייט צוריק האט אי־

און, אזוי גאסען - יונגלעריש ארויסצושרעטען.

ווער איז דער געגארער? ווער יועמען גענארט אב?!

ס'איז איבריג וועמען איבערצוצייגען, א פערשטענדליכקייט, אז ס'גהעט נישט אין דעם. וואס דער, צי יענער איז צוריקגעקומען. אבער, <u>נישט די ציוניסטישע אינסטיטוציעס און נישט ארץ — ישראל גענארט!!</u>

און זאלען די אלע פערשייטע לייט וויסען, אז ארץ-ישראל איז קלענער פון אונז אלע אין גלות. מיר האבען זיי אהין געשיקט, אבער א"י קען אזעלכע נישט קולט זיין.

„ותבא הארץ אותם" די ערד וועט זיי (די מרגלים) אויסשפייען אזוי לערנען אונז די כתבי קידש.

און זאלען זיי וויסען, אז נישט איינמאהל וועלען זיי זיך קלאפען „על „על חטא" פאר דער בעגאנגענער עבירה, אבער, ס'וועט זיין א ברכה לבטלה. די אידישע געזעלשאפט וועט מיט פעראכטונג אבשאקלען זיך פון זיי און, ווי אמאל די מצורעים, וועלען זיי זיין מחוץ למחנה

אזוי דארפען געסטעמפעלט ווערען מענשען, וואס גענארען דעת הבריות און ממון הקהל און קומען דערנאך מיט א געשריי.

יעפיט העם!

ש. ב. פאטאזשניק

סעקרעטאר פון פער. ארץ ישראל-אמט אין ראדאם.

ווי אזוי לעבט זיך די יודען אין מעקסיקא?

(א בריעף פון מעקסיקא)

די לעצטע צייט איז די עמיגראציע קיין מעקסיקא געווארען אונבעדייטענד. די צאהל איינוואנדערער איז זעהר קליין. יעדע שיף ברענגט מיט זיך א 5-10 מענשען, מייסטענס פרויען, ברידער, שוועסטער, אדער גלאט פריינד פון די „אלטגעזעסענע", ד. ה. פון א זעלכע, וועלכע וואוינען שוין א פאר יאהר אין לאנד. קיין פרישע מענשען, וועלכע האבען דא קיינעם נישט, קומען נישט. נישט קוקענדיג, וואס די לאגע פון מזרח אייראפע צווינגט א גרויסען טייל יודען אויסצוואנדערן, און נישט קוקענדיג וואס די טיהרען פון מעקסיקא זענען נאך פאלוירין אפען — דאך וואגען נישט פיל צו קומען אהער, ווייל פון די בריף פון די אלטגעזעסענע, אויך פון די בעריכטען אין די צייטונגען, ווייס מען שוין, אז אין מעקסיקא איז זעהר שווער צו „מאכען א לעבען".

איך זאג, אז די טיערען פון מעקסיקא זענען פאלוירין אפען, ווייל עס איז פארהאן א געפאהר, אז דאס אריינקומען קיין מעקסיקא וועט מיט דער צייט בעשווערט ווערען. עס איז פארהאן א פראיעקט, אז מען זאל פאדערען פון יעדען אימיגראנט צו ווייזען ביים אראפשטייגען פון שיף 250 פעזעס. איך איצט ווערען גאנץ אפט אימיגראנטען צוריקגעשיקט, ווייל זיי האבען נישט די הונדערט פעזעס, וועלכע פאדערען זיך, איבערהויפט שטרענג איז דער אימיגראציע-אמט ביים אראפשטייגען פון פרויען. זיי מוזען האבען א פריינד. וועלכער זאל זיי קומען אראפנעמען, און מוזען קאנען אויפגעבען גענוגענדע מאטיווען, צוליעב און צו וועמען זיי קומען אהער.

ווי גרויס ס'איז דער יודישער ישוב אין מעקסיקא איז שווער פעסטצושטעלען. דאך זענען פארהאן איניגע דאטען. אין דער ליסטע פון די פערזאנען וועלכע האבען געקייפט היינטיגען פארפסח מצה ביים קאמיטעט פון „נדחי-ישראל", זענען פארהאן 500 נעמען. אלע 500 פערזאן זענען פאמיליענמענשען. די פאמיליענלאזע האבען קיין מצה אליין נישט געקויפט, ווייל זיי עסען אין רעסטאראנען. רעכנענדיג דורכשניטליך א פאמיליע צו 5 נפשות האבען מיר 2500 נפשות, אננעמענדיג, אז פאמיליענלאזע אימיגראנטען זענען פארהאן פיל מעהר, ווי פאמיליענמענשען, און אויך צוגעבענדיג, אז פיל אימיגראנטען האבען בעקומען מצה פון זייערע קרובים אין די אמעריקאנער שטאטען — קאן מען רעכנען די צאהל יודישע אימיגראנטען אויף 5000 נפשות.

אגב איז כדאי צו בעמערקען, אז די חברה „נדחי ישראל" האט געטון זעהר א וויכטיגע ארבייט היינטיגען פאר פסח דערמיט, וואס זי האט אויסגעשריבען מצה פון די שטאטען פאר דער גאנצער יודישער בעפעלקערונג און האט דאס פערקויפט מיט א קליינעם פערדינסט. דער פראפיט איז געגאנגען פאר ארימע וועמען מען האט געגעבען מצה אהן געלד, אדער צו זעהר א ביליגען פרייז. א טייל האבען אויך בעקומען אומזיסטע מיטאגען.

עס איז דערפרייהענד צו קאנסטאטירען, אז די יודישע קאלאניע וואקסט צו ביסלעך נישט נאר אויף א קינסמליכען אופן, נאר אייך אויף א נאטירליכען וועג. אט זענען היינטיגען ל"ג-בעומר פארגעקימען 10 יודישע חתונות אין דער שטאדט מעקסיקא אליין, אויסער די, וועלכע זענען פארגעקומען אויף דער פראווינץ. דאס ווייזט, אז א טייל אימיגראנטען האבען זיך דאך מעהר אדער ווייניגער איינגעארדענט, אזוי אז זיי זענען אימשטאנד געהען בויען א פאמיליען-לעבען.

ווי אזוי לעבען די יודען אין מעק-

דא רובינשטיין געדארפט אויפטרעטען אין ד'אנונציא'ס א פיעסע „דער הייליגער סעבאסטיאן".

די פיעסע האט געזאלט געשפילט ווערען אין דעם בעריהמטען „סקאלא"-טעאטער. האט אבער דער קארדינאל פון מילאן, וואו דאס דאזיגע טעאטער געפינט זיך, ארויסגעגעבען א ווארנונג, אז די פיעסע איז א טריפה'נע און אז מען טאר זי נישט שפילען אין מילאן און אז קיין גוטער קאטוילק טאר די פיעסע נישט זעהן.

אידא רובינשטיין האט אבער בעשלאסען אויפצופיהרען די פיעסע. צו דער ערעפנונג איז דאס פובליקום אין טעאטער בעשטאנען פון די גאקליבענע. עס זענען אנגעקומען פון רוים די גרעסטע אריסטאקראטען און אפיצירען און עס זענען אויך געקומען די שענסטע דאמען פון איטאליען פון פערשידענע שטעט, ווייל אלע האבען עפעס ערווארט אז עפעס אומגעוועהנליכעס וועט פארקומען אין טעאטער, וואס וועט זיין זעהר אינטערסאנט.

„דער הייליגער סעבאסטיאן" איז געשריבען געווארן פון ד'אנונציא, דער בעריהמטער גשליבטער פון אידא רובינשטיין און דער איצטיגער העלד פון איטאליען. אין דער צייט, ווען די פיעסע איז אויפגעפיהרט געווארען, האבען גלחים אין קלויסטערס געהאלטען ספעציעלע גאטעס דינסטען פאר די נשמות פון יענע אפיקורסים, וואס זענען געגאנגען זעהען די פיעסע. מען האט אפילו מורא געהאט, אז עס זאלען נישט פארקומען קיין עקסצעסען צוליעב דעם און די פאליציי האט געהאלטען א שטרענגע וואך ארום טעאטער.

ווי נאר די פיעסע האט זיך אנגעהויבען, זענען איניגע הונדערט מענשען, וואס זענען געווען אין טעאטער, געפאלען אויף די קני און אנגעהויבען תפילה טון זיי האבען זיך שפעטער אויפגעהויבען און אנגעהויבען ארויסגעהן פון טעאטער. די, וואס זענען געבליבען אינעווייניג, האבען אייך אנגעהויבען פיהלען זעהר נערוועז און אידא רובינשטיין איז געווארען אזוי צעטומעלט, אז זי האט פערגעסען די ווערטער, וואס זי האט געדארפט רעדען אויף דער ביהנע.

עס איז דא ווערט צו בעמערקען, אז דער פיהרער פון ארקעסטער איז געווען נישט קיין אנדערער, ווי מאקטאניינג, דער גרעסטער קינסטלער און דיריגירען אן ארקעסטער אין דער וועלט. די דעקאראציעס פאר דער ביהנע זענען געמאכט געווארען פון לעאן באקסט, דער נישט לאנג פערשטארבענער בעריהמטער יודישער מאלער. בקצור, די פיעסע האט געזאלט מאכען א גרויסען קינסטלערישען פוראר, אבער צוליעב דער קירך און אנדערע אומשטענדען האט עס אויסגעוויזען, אז די פיעסע וועט זיך ענדיגען מיט א דורכפאל.

נאך דעם צווייטען אקט האט דאס פובליקום אנגעהויבען פערלאזען דאס טעאטער. פלוצלונג האט זיך דערהערט א קלאפ אויף דער ביהנע. אלע האבען זיך אומגעקוקט און דערזעהן אנ'אפיציר אין א גענעראל-אוניפארם שטעהענדיג מיט דער האנד אין דער הויך. דער גענעראל האט געגעבען דעם פאשיסטישען סאלוט. אלע זענען געבליבען שטעהן און אויך געמאכט א סאלוט לויט דער פאשיסטישער מעטא-

דע. שמיצער האט געגעבען א געשריי: „הורא פאר ד'אנונציו!" באלד האבען זיך דערהערט הורא-געשרייען פון אלע זייטען. עטליכע אפיצירען האבען זיך בעוויזען מיט בלומען-קערבלעך, וועלכע זיי האבען א וואורף געטוהן צו די פיס פון דעם גענעראל. די מוזיק האט אנגעהויבען שפילען דעם פאשיסטישען מארש. אלע אפיצירען, וואס זענען געווען אין טעאטער, האבען ארויפמארשירט אויף דער ביהנע. שטעהענדיג אין מיטען טעאטער האט ער דערנאך ארויסגערופען אידא רובינשטיין פון הינטער די קוליסען. ווען זי איז ערשינען האט זי געקראגען א ריזיגע אוואציע. אלע האבען זיך צוריק אויסגעזעצט אין די שטוהלען. ד'אנונציא אליין איז אריין אין א לאזשע מיט איניגע אנדערע גענעראלען און — די פיעסע איז געווארען פון א דורכפאל א ריזיגער ערפאלג.

אין די ליבע צווישען אידא רובינשטיין און גאבריעלא ד'אנונציא האט ווידער אויפגעלעבט.

■■■

סיקא? דער גרעסטער טייל האנדעלט אדער פעדלעט. א קלײנער טייל בעשעפטיגט זיך אלס פאך לייט, ווי שניידער, שוסטער, שערער, זייגער-מאכערס, קאמאשען-מאכער, דענטיסטען, דאקטוירים, אקושערקעס א. א. וו.

א טייל האבען אייגענע ווערקשטאטען און בעשעפטיגען נאך פרעמדע, א טייל ארבייטען ביי יענעם.

א גרויסער טייל עקאנאמישע בעשעפטיגונגען איז געווארען א ריין-יודישער, דער אנגרא-האנדעל קומט פאר אממייסטען צווישען יודען און יודען. מען קויפט און מען פערקויפט איינער דעם צווייטען. אויך זענען פאראן ריין יודישע פרנסות, ווי: מעקלערס, שדכנים, חזנים שוחטים, מוהלים און א רב.

דאס אינערליכע, שטוביגע לעבען האט אויך געקריגען א מצהר יודישען אויסזעהען, א דאנק די יודישע בעקערס. וועלכע באקען היימישע געבעקס, און אויך א דאנק די יודישע שפייז-געוועלבער, וועלכע בעזארגען אונז מיט יודישע היימישע מאכלים, וועלכע די מעקסיקאנער האבען נישט. אט אזוי בעזארגען זיי אונז מיט זויערע אוגערקעס, איינגעלעגט קרויט, אויך אלערליי גרויפען און שאר ירקות, וועלכע די מעקסיקאנער האבען אין די אויגען נישט געזעהען, נישט זיי און נישט זייערע אבות אבותיהם, ווייל אויסער בעבלעך און פעפער ווייסען די מעקסיקאנער קיין זאך נישט אלס צוגאב צו מיטאג-שפייז.

איבערהויפט האט די יודישע קאלאניע אויפגעלעבט, ווען עס האט זיך געפונען א יודישער בעקער און האט אנגעהויבען באקען שווארצע קארן-ברויט. דאס איז אין מעקסיקא נישט געווען צו בעקומען. אויך די מעקסיקאנער קוקען אויף דעם „דייטשישען ברויט" מיט גרויס רעספעקט און רופען עס „רפואה-ברויט". ווייל דאקטוירים פערשרייבען עס פאר ליידענדע.

דאס געזעלשאפטליכע לעבען איז קאנצענטרירט אין דער שוהל פון „נדחי ישראל" און אין די 8 קלובען, וועלכע מיר האבען. דארט ווערען בעהאנדעלט פערשידענע געמיינזאמע אינטערעסען, וועלכע זענען נוגע דער יודישער קאלאניע, אויך כאפט מען אין די קלובען גאנץ אפט א טענצעל און אנדערע פערוויילונגען.

איצט נעהט די יודישע קאלאניע אונטערנעמען אנ'אקציע אויף צו קלויבען געלד פאר די נויטליידענדע יודען אין פוילען. די יודישע קאלאניע אין מעקסיקא וויל בייטראגען כאטש וואס עס איז צו דער גרויסער רעטונגס-אקציע, וועלכע קומט פאר ביי אונזערע שכנים ברידער אין די שטאטען.

קליין קאן זיין אונזער בייטראג צו דער אקציע, אבער וויכטיג און גרויס איז דער מיטגעפיהל, וועלכען די מעקסיקאנער יודען, וועלען ארויסווייזען צו זייערע ברידער, ווייזענדיג דערמיט, אז פערווארפענע אין א ווייט פרעמד לאנד, ווי אבגעריסענע בלעטער פון א בוים פיהלען זיי זיך אלס א טייל פון דעם אלטען יודישען שטאם, ליידען מיט זיינע ליידען און פיהלען זיינע וועהטאגען. און זייערע קליינע בייזשטייערונגען וועלען געוויס זיין אנגעלעגט ביי אונזערע ברידער אויף יענער זייט ים מצהר ווי אנדערע טויזענד-דאלארדיגע בעשטייערונגען.

א ראדאמער.

מ ע ק ס י ק א, מאי 1926.

אנ'ענטפער דעם ה' הלל צייטלין

(וועגען דער פראגע קעסטענבערג — מילייציץ).

אין מאמענט № 139 פון פרייטאג דעם 18 יוני, האב איך געלעזען א ארטיקעל פון ר' הלל צייטלין, וועלכעס הויבט זיך אן מיט א מוסר-בריעף געווענדעט צו איהם, און גלייך נאכ'ן בריף א התנצלות פון איהם, ר' הלל'ן אליין.

באמת איז אין ביידע פאראן דברי מוסר און תוכחה קעגען דער געפאלענער מאראל אין דער אידישער געזעלשאפט בכלל, ווי אויך א פייער פלאמענדער אפעל, וועלכער רופט בדברים חוצבים כלהבות אש, אז חאטש אמווענינסטען די יחידים ושרידים בכל תפוצות ישראל, אין וועלכע עס גליעט נאך דער געטליכער פונק, להקהל ולעמיד בפרץ, צו פערזאמלען זיך אינטער דעם פאהן פון נבי'א פון דער צייט, בכדי צו מאכען א אנגריף אויף דער סיטרא אחרא, וועלכע האט פערשפרייט אזא „צמאון" צו טומאה און פערדארבענקייט. ווייטער ווערט אויסגערעכענט א גאנצע רייהע ארטיקלען, מיט וועלכע ער, ר' הלל, האט זיך שוין געווענדעט מעהרערע מאהל אין דער זעלבער אנגעלעגענהייט צו די אייגענע יחידים ושרידים, אבער צום בעדויערן אין קול ואין קשב, ביז ער קומט, נישט ווילענדינערהייד, לידי החלטה, צום בעשלוס, חייסט עס, אז אויב עס איז יא דא שרידים יחידים זענען זיי בטלנים, אדער פחדנים און ווייל די גראביוננישקייט אין די עם הארצות זענען ביי אונז גרויס, האבען זיי פשוט מורא א ווארט ארויסצורעדען, כדי נישט צו זיין ללעג ולקלס. והא ראיה, האט זיך, למשל, געמאכט צו לייענען אין א פראווינציעלען בלעטעל זעהר א העסליכען און געמיינעם אנפאל אויף הרה"ג „תמרת" (אחד הרבנים המרגישים) „עמיצער האט עס געשריבען און עמיצער האט עס געזעצט און געדרוקט". ווייטער קלאגט „ער", אז מענשען האבען עס גלייכגילטיג געלעזען, אדער אפשר נאך געקוואלען און קיינעם פון דער גאנצער מאוס'ער חבריה ווי: שרייבער, רעדאקטאר און לעזער, האט עס נישט געארט, וואס מ'פאלט-אן אויף איינעם, פון די גרעסטע, שענסטע און ריינסטע יודען, פון אונזער דור, דעם מחבר פון „מוסר היהדות", דענקער, גלענצענדען רבנישען שריפטשטעלער, הרב „תמרת" ממילייציץ, פאר אונזערע עמי הארצים איז ער נישט מצהר, ווי א „לץ פון מילייציץ" און געהט טהוט זיי עפיס.

אמת, אז ר' הלל צייטלען, וועלכער האלט דעם מוסר און מדות אין ביידע הענד, דערגרייכט מיט דעם קאפ ביז דער „חכמה-העליונה" און איז מודה, אז דער זעלבער גרויסער רב האט זיך נישט בעדארפט צו מישען אינ'ם ענין קעסטענבערג פון ראדאם קעגען דער ראדאמער קהלה, אבער ער בייזערט זיך, ווייל הרב „תמרת" האט א טעות אין דעם ענין קעסטענבערג: ווי קומסטו דו אבער, פראווינצער חיה, — דעת הקהל פון ראדאם, וועלכע ביוויך זיין נידריגער פון אזוב און שטימער פון פיש צו זיין א פוצה פה ומצפצף, אי-

די קארטען-לייגערין.

(א ראדאמער טיפ.)

אויף די רוויינסקא גאס, דארט וואוינט זי די ארימע יודישע קארטען-לייגערין, פראנט אין א שמאל פינסטער געוועלבעל. די טירען אנשטאט איבער זיי זאל הענגען א שילד, אדער עפיס אנ'אנדער אויפשריפט, זענען פערקלעבט מיט פערשידענע פארביגע אלטע און נייע בילדגע אפישען און רעקלאמען, יאס פון דערווייטענס מאכט עס דעם איינדרוק, ווי אנ'אריינגאנג אין א קליין שטעטילדיגען קינעמאטאגראף, נור אז מען געהט צו גאנץ נאהנט, זעהט מען, אז עס איז א גאנץ איינפאך געוועלבעל, וואס סיי ביי טאג און סיי ביינאכט, קוקט פון דארטען עפיס א געהיימע אונבעקאנטע אומעט ארויס...

די שוועל פון דעם געוועלבעל, איז שוין שטארק אויסגעטרעטען און אין דערמיט אויסגעהוילט ווי א ביעגון ביי א וויעג, אודאי פון די פיעל פיס, וואס זענען דא געטרעטען געווארען און האבען געוואלט וויסען וועגען זייערע ליבעס, אדער פון זייער פערגאנגענהייט און צוקונפטען... און נישט איינמאהל פאסירט טאקי ווען ביידע, דאס יונגעל און דאס מיידעל, וועלכע האבען זיך אזוי שטארק ליב, טרעפען זיך ביידע צוזאמען אין דעם דאזיגען געוועלבעל...

זי, די קארטען-לייגערין אליין איז א פרוי פון א יאהר עטליכע פערציג נאך נישט קיין פערהייראטע, מיט א מאדנע אויסזעהן, איהרע אלע געזיכטס-צוגען און איבערהויפט איהרע אויגען, וואס קוקען שטענדיג אומעטיג און פערפירעריש, זאגען עדות אז זי איז נישט, ווי אלע אנדערע פרויען, קיין שום בעקאנטע און פריינד האט זי נישט, א חוץ א אלטען קודלאטען הונד, וואס איז איך אזוי מאדנע און עהנליך צו זיין בעל הבית'טע, קיינמאל וועט מען איהם נישט זעהן ארומלויפען אין גאס, זיין אין חבריתה מיט נאך הינד, נור שטענדיג היט ער אפ איהר וואוינינגעל, מענכעס מאל לייגט ער זיך אנידער אויפען שוועל פון געוועלב, דעם קאפ איינגעגראבען צווישען זיינע פאדערשטע לאפעס און פון זיינע גרינע הינטישע אויגען קוקט א שטימער עלענד ארויס... און אזוי קען ער אפליגען שעהן לאנג און קוקען ווי פערטראכט אין רוישיגען געסעל אריין. מיט זיינע אויסגעשפיצטע לאנגע אויערען ליגט דער הינד צולייגט אין זיין גאנצער לענג, ווי ער וואלט זיך צוגעהערט צו די געשפרעכען פון די פערשידענע דורכגעהער, זיינע שווארצע בליקען בעגלייטען זיי נאך ווי ער וואלט זיך געבעטען ביי זיי: קומט אריין בלייערע מענשעלעך, דא וועט איהר זיך דערוויסען אייער

בערצוגיין מיט א הוזק און ביטול איבער דעם אריינמישען זיך פון הרב ממילייציץ אין די אנגצוועהטאגסטע רבנות-פראגע פון ראדאם און זיין בעריהמעריי, אז די ראדאמער קהלה האט איהם געבעטען מיט רבנות און ער, דער רב מק"ק מילייציץ האט מסרב געוועזען, וועלכעס איז א שקר מוחלט און געוויס א בייזע כוונה.

יעצט נחזור לענין, איבער שמוסען די גאנצע אנגעלעגענהייט כסדר. בסקירה ראשונה, מיטן ערשטען אויגענבליק וואלט מען געקענט אייך זאגען אין הנידן דומה לראיה, אז דער פעליעטאן איבער דעם אריינמישען זיך פון דעם הרב ממעלייציץ אין דער ראדאמער רבנות־פראגע און קענען דעם דעת הקהל פון ראדאם, האט נאר נישט וואס צו טיהן מיט דעם זיך נישט אפרופען אויף אייערע רופען צו די יחידים ושרידים, ד. ה. צו די נישט פאטענטירטע מוסר־זאגער און מדות־פרעדיגער, אבער, אז מ'וויל זיך באמת פערטיפען, איז מהפכין את המטבע לאידך גוטא, איבערקעהרט מען די מאנעטא אויף די צווייטע זייט, זעהט מען בולט, אז דוקא טאקע אזא קאמפאניע ווי דער רב „תמרת" האט געפיהרט קעגען דער ראדאמער קהלה איז מסוגל אונטערצוגראבען דעם ציטרוי פון די יחידים ושרידים מיט א ריינעם געוויסען. וועלכע געפינען זיך מעהרסטענס אויף דער פראווינץ און זענען ווייט פון פאליטיק־מאכעריי און הויכשטאפלעריי און נאך פיעל אנדערע „רע'יען" צו די, אזוי צו זאגען, פאטענטירטע און אפיציעלע מוסר-און מדות-פרעדיגער, וועלכע רופען זיי אין די דייזען צום קאמף פאר די מאראל.

ווארום זאלען מיר זיך נישט נארען, א רב, וועלכער ברענגט זיך אוועק פאר דעם לא ישא גוי אל גוי חרב, א וועלטס־פאציפיסט, קרעכצט און זיפצט אויף דועלען פון א גענעראל צוב צווייטען, וועלכע זענען נאך איבערצייגט, אז על חרבך תחיה איז א ברכה, און פלוצלים, פון דער העלער הויט פסק'ענט ער, אז פאר א רב איז מותר זיך צו שטיצען אויף דער קראפט פון דער פערטאפטעטע צארישע שווערד קעגען אלע יודישע מנהגים, דינים און חרמות, וועלכע געפונען זיך פיעל מאל איבערגעחזר'ט אין דער גאנצער יודישער געזעצגעבונג, פון וועלכער ער זעלבסט זאל דאס זיין דער פארשטעהער און אין איהר נאמען רעדן „ליבער גאט" וויפיעל סתירות און פאלשע סאפיזם זענען דא פארהאן!! אז דער רב פון מעלייציץ האט צייטען־לאנג געפיהרט א גאנצע קאמפאניע אויף די שפאלטען פון דער שעדליצע־ארטאדאקסישער צייטונג „אונזער וועג" אויף דער זייט פון הרב קעסטענבערג קעגען דעם ראדאמער דעת הקהל און מיט ליגענטע בעריהמעריי, אז די ראדאמער קהלה, מכלומרשט, האט איהם פארגעשלאגען דעם ראדאמער כסא־רבנות, וואס ער האט מיט פעראכטונג אבגעווארפען און די ארטיקלען זייגע בעזאלצען מיט שענדליכסטע שימפף־אויסדרוקען אויפן ארעס פון געקליבענע פארשטעהער, וועלכע האבען מיט רעכט פערטיידיקט נישט קיין פאלשען דעמאקראטיזם, נ א ר א גערעכטען שטאדט־ענין, וועלכער נעמט, אייגענטליך, ארום א גאנצען קאמפלעקס-פראגען פון דער קהלה און איהרע הכנסות און געקעמפט מיט רעכטליכע מיטלען קעגען יענעם, וועלכער האט געזאגט, כי בחוזק יד אמלוך עליכם, מיט א געפאנצערטע פויסט פון פערשידענע שונאי ישראל און בלבולים וועגען נישט לאיאליטעט וועל אי'ך אייך יודען צו קלאפען, צו טיילען און בעהערשען לויט דעם אלטען רוימישען כלל.

צום סוף שוין הא"ט פאר די וואלען, איז ווידער דער רב ממילייציץ ארויס קעגען דער ראדאמער קהלה אויף דער זייט פון הרב קעסטענבערג מיט א מודעה ובקשה אין „היום" אין חלק המידעות. פון דעם, זעהט איהר, גיט שוין אפ א עכא דער מגושם'דיגער קלאנג פון דער הארטער מטבעה: נאר נישט בחנם רופט ער זיך „אחד הרבנים המרגישים"

אין פון דעם אלעם האט ר' הלל צייטלין נישט ארויס גענומען קיין מוסר־השכל, נאר גראד נאך א מוסר־בריף פון א פריינד, וועלכער איז איהם מעורר קעגען דעם גרויסען גייסטיגען חורבן, וועלכער הערשט ביי יודען, ווידער א מאהל ארויסנעהמען דעם גרויסען שופר. האט זיך דער שטן פון עפיס א פעליעטאן, וועלכער איז פוגע בכבוד התורה פון הרב ממילייציץ און א פראווינצער בלעטעל איהם געלעגט פאפערעק און איז מעכב די תקיעות.

ניין, ר' הלל, אייערע תקיעות האבען נישט קיין עיכוב, זיי ציהען אן ביז דער העכסטער אקטאווע, נאר אין די אויערען פון תמימות'דיגע מענשען זענען זיי נישט מסוגל מעורר צו זיין ווען איהר נוצט אויס אייער גרויסען שופר אנצופאלען מיט הפקירות־פארוואורפען אויף תמימים, וועלכע האבען מיט רעכט אויפ'ן אונגערעכטען סקאנדאל פ ו ן א מילייציצער, וועלכער שפרינגט פון דער הויט פאר זיין פאקקאלענע, נישט אכטענדיג דעם אמת געפונען פאר נויטיג אריבערצוגעהן מיט א סאראקאסטישען שמייכעל און שפאטישען געלעכטער.

גפן.

■■■■■■■

כזל. אפט זענען זיינע פאדערשטע לאפעס איסגעלעגט ווי א בריק איבער'ן דער ברייט פון טראטואר, ווי ער וואלט זאטשעפען געוואלט די דורכגעהער. און מיט זיין שטילען אונטערבריפען, דאכט זיך, ווי ער וואיעט: — הונדערטער מענשען געהען דא דורך און ווייסען גארנישט וועגען זייער צוקונפט, וואס מיט זיי וועט געשעהן און וואס זיי ערווארט. זיי זענען אזוי בלינד און פינסטער, וואלטען זיי חאטש דא אבגעטרעטען ביי מיין בעל-הבית'טע, וואלטען זיי פאר א פאר בידנע גראשנס זיך דערוואוסט וועגען זייער צוקונפטיגען גורל, אך ארימע, פיגסטערע מענשעלעך, וואס איהר זענט.—

מענכעס מאל טרעפט, דאס די קארמען־לייגערין געהט צו צום הונד און ווי א געטרייע מאמע גלעט איהר אייניציג קינד, אזוי הויבט זי איהם אן גלעטען פאר'ן קאפ און אונטער די מארדע, דעמאלט הויבט דער קודלאטער הונד זיין קאפ צו איהר ארויף און זיינע גרינע אויגען בעגעגענען זיך מיט איהרע אומעטיגע אויגען און עס דאכט זיך, ווי ביידע וואלטען זיך פרעגען איינער ביים צווייטען:

– נור דו פערשטעהסט מיך...

— נור דו פיהלסט מיין איינזאמקייט — נור דו...

און שפאצירען זיך פונקט ווייבער פאר'ן געוועלביל פערביי, קוקען דאס צו, ווינדערען זיי זיך און איינע צו דער צווייטע זאגט שטיל פערטרויעליך:

– זעהט'ס נור, ווי דאס גיט זיך אפ מיט אזא נבלה.

און קיינער פערשטעהט זיי נישט...

קעניג—שווארץ.

דאטשע = בריוועלער.

(פון גארבאטקע קיין ראדאם).

צו מיין ליבען מאן!

מיט א ציטערדיגער האנד, אינגאנצען דורכגענומען, ווי מיט א פיבער, שרייב איך דיר דעם דאזיגען בריוו, נישט וויל, חלילה, איך פיהל זיך עפעס נישט מיט אלעמען, ווי מ'זאגט, נור פא־פראסטו, ווייל די קעלט האט מיך דא, אויף דער דאטשע אזוי „דורכגעקלעטערט" די ביינער, אז קוים, וואס איך פלאנטער מיט די פאנטאפעל, נא דיר גאר אינמיטען דרינען אזא אנשיקעניש פון זיין ליבען נאמען, טאמער האב איך זיך דאס ערשטע מאל אויסגעקליבען צו פאהרען אויף א דאטשע — פערדרעהט דיר די פאנגארע אזעלכע קעלטען און רעגענס, כאטש רייס אויף זיך די האר!...

ראכט זיך יואס, איידער איך בין ארויסגעפאהרען פון ראדאם איז געוועזען אזוי שעהן, ווארעם, מחיה און צום סוף, קומענדיג אהער, קיין גארבאטקע, האט זיך אלץ איבערגעקעהרט מיט'ן „האמאק" אראפ, ערשט זעה איך, אז מיין מוהמע ביילע רבקה איז גערעכט: א דאטשע איז גוט אין דער היים...

טאמער איז דיר דאס נאך ווייניג – האסטו נאך דא, א חוץ דער קעלט, כסדר א רעגען, וואס גיסט טאג־און נאכט, ווי פון א ציבער. און דו מוזט ראטשען און קוואטשען אין שטוב; הייגט א שלאק, א קאטאר – לאזט מיר גארנישט רוהען, אז איך האלט נור אין איין ניסען און דער עולם דאטשניצעס ווינשעוועט מיר אלץ, „צום געזונט" – אזא שנה אויף זיי, ווי זיי מיינען עס וו?יט נישט מיט'ן גאנצען הארצען...

וואס דארפסטו מעהר, אז ס'געהט א רעגען בין איך אויך זיי שולדיג! ווייל אויף מיין שלימזל, בין איך אנגעקומען מיט'ן רעגען, איז אויב אזוי, באלד זיי זעהען מיך, שיסען זיי אלע מיר אויס א געלעכטער, טאקע גלייך אין פנים אריין: „אט, דער רעגען געהט" און געה, אדרבה, טענה זיך אויס מיט זיי.

מילא, איך בין דיר דאס שוין אלץ מוחל. געכייזשע וואלט מיר כאטש די פאנאדע, ווי זאגט מען עס, צוגעשפילעט צום אונטערראק, וואלט נאך געוועען ווי ס'איז צו דערליידען, אלא גלאט זיצען דא אין דער קעלט, זיך באדען אין רעגען-וואסער, און דערצו נאך בלייבען מיט א גאז, טפוי מייך איך, מיט א קאטאר — ווייס איך נישט אויב ס'איז כדאי; הא, וואס זאגסטו,

נישט אַזוי?

איז אָבער צוריק די אייגענע יענטע—קומען קיין ראדאם איז אויך מיר נישט זעהר צום הארצען; וואס וועט מען זאגען, אהא, בײלע-דבורה לויפט שוין צום מאן, און בײ-לייטען, ווײסטו דאך, איז פונקט פארקערט — דער מאן ווערט די כּפרה פארן ווייב, און לויפט נאך איהר אפילו אין עק וועלט אריין.

אַלזאָ, משה-מענדיל סערדצע, זעה, גיב מיר אַנ׳עצה, וואָס טוט מען דאָ, אודאי, ווען עמיצער-ווער פאַרט נאך, וואלט עס געהייסען „אין קאָמפּאניע", איז אָבער, ווי אויף צו-להכעיס, רירט זיך קיינער נישט פוּן אָרט, באדיי ס׳זאָל דונער׳ן און בליצען, אז ס׳נעמט זיי גאָר נישט—נישט קיין קעלט, נישט קיין רעגען, נישט קיין קאטאר... זאָל איך זאגען ווידער צוריק, אז צו א דאטשע דארף מען אפשר זיין געוועהנט, און אז אלע דאטשעס זענען נישט בעסער—וואס-זשע איז מיר דען דערפון גרינגער?..

דערווייל שרייב מיר, וואָס הערט זיך עפּעס אין ראדאם — איז דארט אויך אזוי קאַלט, וואס איז מיט׳ן רעגען, קריגט מען דארט אויך א קאטאר — קורץ, פון אלץ סאדראבנע מיר ארויסשרייבען.

די לעצטע טעג האָט די זוהן שוין יאָ אָנגעהויבען זיך צו בעוויזען, מאַכט זי עס אָבער אזוי, אז אלע מינוט ווערט זיך פערשוואונדען צווישען א בארג מיט וואלקענעס און פערהילט זיך אין א חמארע-שלייער, ווי זי וואלט זיך רייצען געוואָלט, אלע רגע קוקען מיר אין הימעל אריין, וואו די זוהן איז ערגיץ פערקראכען.

זעה, למעה"ש, אַז די וועסט קומען אויף שבת, מיטנעמען מיט זיך אויף א פאר-זאָרג דאס איבערבעט, דאס פוטער, די באָטעס. טאָמער, ווער ווייסט, ס׳וועט נאך אויספאלען א שניי — א קשיא, אויף א דאטשע קאן זיך אלץ טרעפען!..

זיי נעגריסט פון מיר דיין קאלטע, נאסע און פארקאטערטע שרה-דבורה, וואס ווינשט דאס זעלבע אויך פון דיר צו הערען.

גוּפאקט און איבערגעגעבען צום דרוק פון

בערעלע.

וואס הערט זיך אין ראדאם.

דער „קאָאָפּעראַטיווען-טאָג" אין ראדאָם.

צוגלייך ווי אַלע אנדערע שטעדט, האָבען אויך די היגע דריי יודישע קאָאָפעראַטיווע בענק געווידמעט פיל אויפמערקזאַמקייט דעם „קאָאָפעראַטיווען - טאָג" און צו דעם צוועק, זונטאָג דעם 6 טשערוויעץ, איינגעאָרדענט אין סוחרים-פעראיין אַ פערזאַמלונג פון זייערע מיטגלידער.

די פערזאמלונג עפענט ה׳ דוד פרענקעל, מיטגליד פון דער פערוואַלטונג פון די „ספּולדזיעלניע" אין ראדאָם, ער בעגריסט די פערזאַמלונג, און צוליב׳ן יום-טוב פון „קאָאָפעראַטיווען-טאָג", ערקלערט ער די פערזאמעלטע, וועגען די ציעלען פון דער קאָאָפּעראַציע, און איהר בעדייטונג אין אַלגעמיינעם ווירטשאַפטליכען לעבען, און פאַר יודען בפרט.

ה׳ פרענקעל רעדט ברייט ארום, ווי אַזוי ס׳זענען מיט 80 יאָהר צוריק, אויפגעקומען די ע ר ש ט ע קאָאָפעראַטיווען אין ענגלאַנד און אין אַנדערע קולטורעלע לענדער, און ער פראָפּאַגירט די אידעע פון מיטאַרבייט און נעגענאַקציע צו אַנ׳ערפאָלגרייכען קאַמף מ׳ט ליכווע, וועלכער זאָל ברענגען נוצען די מיטגלידער. אָנווייזענדיג, וואָס אין פוילען האָבען לעצטענס הונדערטער נייע קאָאָפעראַטיווען ענטוויקעלט זייער נוצבאָרע טעטיגקייט, פאָדערט דער רעדנער אויף צו א ווײטערע און ווי אָמברייטסטע אויפזיכט איבער די דאָזיגע אינסטיטוציעס, וועמענס צוקונפט עס ליגט אויסשליסליך אין די הענד פון די מיטגלידער און פון די יענינע צאָהלרייכע בירגער, וועמענס אריינטרעטען אַלס מיטגלידער איז א נויטווענדיגקייט. דער רעדנער שלאָגט פאָר אויסצוזוועהלען א פאָרזיצענדען אויף דער צייט פון דער פערזאמלונג פון צווישען די אַנוועזענדע, וועלכע שטעהען נישט אין שפּיץ פון די קאָאָפעראָטיווען.

אַלס פאָרזיצענדער ווערט אויסגעוועהלט דער ה׳ יעקב סטראָוושינסקי, וועלכע פערבעט צום פרעזידיום-טיש די ה"ה: מ. לאַנגער און מ. ראָזענבוים און אַלס סעק-עטאָר דעם ה׳ ז. פינקעלשטיין.

ה ש. איידעלבוים, פערוואַלטונג׳ס-מיטגליד פון דער האַנדוורקער-באנק, האט אויף א אויספיהרליכען און זעהר אַ געלונגענעם אופן אילוסטרירט די קאָאָפעראַציע-אידעע און דעם געהעריגען אַנטייל אין פערשפרייטען די דאָזיגע אידעע דורך יודען און דורך דעם האַנדווערקער-קלאָס. ה׳ איידעלבוים זעהט-איין, אז די ווייטערדיגע אויסזיכטען אויף דער ענטוויקלונג פון דער קאָאָפעראָציע זענען געזיכערטע

איבערגעהענדיג צו דער פערגאַנגענהייט, שטעלט אונטער דער רעדנער, אז מיט 25 יאָהר צוריק, האָט די געוועזענע שפּאָר און לייה-געזעלשאַפט אין ראָדאָם געבראַכט די מיטגלידער פיל נוצען, ארויסבאָרגענדיג זיי אָנגעזעהענע סומעס אויך אָ לאַנגטערמיניגען קרעדיט, וואָס האָט זיי ערלויבט צו גרינדען אַרבייטס-ווערקשטאָטען. צום בעדויערען, האָט אָבער די מלחמה פאַראַליזירט די ווייטערע טעטיגקייט פון דער דאָזיגער אינסטיטוציע און דאָס ענטשטעהן שפּעטער,—לויט דער איניציאַטיוו פון ראָדאָמער יודישען האָנדווערקער-קלוב—פון א אָהנבראַצענטיגע קאסע וואס ווערט דערנאָך פערטוישט אויף דער קאָאָפעראטיווער האַנדווערקער-באנק,—האט בעשאַפען דעם געדאַנק צו גרינדען אנדערע הילפס ברידערליכע אינסטיטוציעס, ווי דאס זענען די: „ספּולדזיעלניע" און סוחרים - באַנק, וועמענס אויפגאַבע, ס׳איז צוצולייגען אַלע כּחות, צו ערטיילען אָ ביליגען לאַנג-טערמיניגען קרעדיט, כדי אויפצובויען די פערניכטעטע אַרבייטס-צענטרען.

דער רעדנער פאָדערט אויף צוגויפצוקלייבען אַלע אָבשפּאָרונגען, אפילו די קלענסטע, אין די קאָאָפעראַטיווען, כדי צו פערגרעסערען דעם ווירטשאַפטליכען קאפיטאַל, און דאָס איז די פליכט פון יערען קאָאָפעראַטיוו-מיטגליד.

אויפ׳ן נאָהנטסטען צוזאַמענפאהר פון רעוויזיאָנס-פערבאַנד, פראָפּאַגירט דער רעדנער, צו פערלאַנגען, צו ערטיילען לאַנג - טערמיניגע קרעדיטען כאָטש ביז 1 יאָהר.

ה׳ י. גרין פאָדערט אויף די פערזאמעלטע צו פערשפרייטען דעם אידעאַל פון קאָאָפעראַציע ביי יודען, נישט נאָר אויפ׳ן געביעט פון באַנק-וועזען און פינאַנסען, נאָר אין דער ריכטונג פון שאַפען און ערמעגליכען צו בעקומען רויה מאַטעריאַלען פון דער ערשטער קוועלע, כדי זיי צופריטליך צו מאַכען פאר די ברייטסטע שיכטען, צו א מינימאַלען פרייז. ער גלויבט, אז א דאַנק די בעמיהונגען פון די עקזיסטירענדע בענק, וועט זיך זיך איינגעבען צו רעאַליזירען די פּלאַנען, וועלכע ס׳זעהט פאָר די אידעע פון קאָאָפעראַציע.

דער ה׳ מ. ראָזענבוים בעקלאָגט זיך דערויף, וואָס דער ענגער זאהל האָט נישט געקאָנט אריינגעהמען די געהעריגע צאָהל מיטגלידער, וועמענס אַנוועזענהייט ס׳וואָלט געווען זעהר געווינשען אין אזא פייערליכען טאָג, ווי דער היינטיגער יום טוב. ער גלויבט אויך, אַז די קאָאָפעראציע-אידעע וועט אַרומנעמען אָ וואָס גרעסערע צאָהל מענשען.

ה׳ נתן זיגמאַן, פרעזעס פון סוחרים-פעראיין, פאָדערט אויף אַלע צו מעשים, אויפ׳ן געביעט פון קאָאָפּעראַציע, צו אָ פרידליכער אַרבייט פון דער יודישער געזעלשאַפט, וואָס וועט ברענגען די בעסטע פרוכטען.

צום סוף שלאָגט-פאר ה׳ דוד פרענקעל, אַז די היינטיגע פערזאַמלונג זאָל ארויסשיקען צום רעוויזיאָנס-פערבאַנד און צו דער באנק פאר קאָאָפעראציע צוויי בעגריסונגס-טעלעגראַמעס, מיט פאלגענדען אינהאַלט:

— „די אָנוועזענדע מיטגלידער, אויף דער מאַסען-פערזאמלונג, פון די דריי יודישע קאָאָפעראטיווע אינסטיטוציעס אין ראדאם שיקען איבער דער צענטראַלע די הערליכסטע ווּאונשען צוליב׳ן יום-טוב פון „קאָאָפעראציע-טאָג" גלויבענדיג, אז די ענטוויקלונג פון די קאָאָפעראַטיווע יודישע בענק וועט זיין א גרונד פאר א בעסערע עקאָנאָמישע צוקונפט פון פוילישען יודענטום.

1) „קרעדיט קאָאָפעראטיווע"

2) „קאָאָפעראטיווע האנדווערקער באנק"

3) „סוחרים-באנק".

די בעגריסונגס טעלעגראמעס ווערען דורך אַלע פערזאַמעלטע אפּראָבירט דורך רוישינע אַפּלאָדיסמענטען.

נאכן אויסנוצען די רעדנער-ליסטע, האלב 11 א זייגער אָוועגד, דאנקט דער פאָרזיצענדער די פערזאמעלטע פאר זייערע צאהלרייכע אָנוועזענהייט, און שליסט די פערזאמלונג.

שטעלט זיך פאר אַלס „רעדאַקטאָר" און נאַרט אויס געלד.

מיט אָ געוויסע צייט צוריק האָט אין ראדאָם „גאַסטירט" אַ געוויסער טשעשעלסקי, וועלכער האט זיך טיטולירט אַלס „רעדאַקטאָר" און ארויסגעבער פון א לאָדזער צייטונג א. ג. „קוריער"—

טשערוואַני".

דער דאָזיגער „רעדאַקטאָר" האָט קומענדיג קיין ראַדאָם, „אַנגעצויגען" מיט א געוויסע סומע געלד דעם היגען פּאָליציי־קאָמיסאר ראדאָן, צוזאָגענדיג איהם צוצונעמען אלס שותף צו א רעדאקציע־פיליע פון „קוריער טשערוואָני", וועלכע ער האָט אויך געוואָלט פּרעלעגען אין ראדאָם.

דאָס ראַדאָמער קרייז־געריכט האָט טשעשעלסקי פער׳משפט אויף א חודש ארעסט. מ׳ט׳ן דאָזיגען פּראָצעס אָבער, ענדיגט זיך נאָך נישט די „רעדאַקסאָרישע" טהעטיגהייט זיינע. א חוץ דעם ראַראָמער פּראָצעס ערוואַרטען אויף איהם נאָך א גאַנצע רייהע פּראָצעסען אין לאָדז, וואו ער האָט זיין רעדאַקטאָרישען שטעלונג אויסגענוצט אויף פערשידענע שאַנטאַזשין און שווינדלעריי און אויסגענארט ביי א רייהע פערזאָנען אין לאָדז פערשידענע גרעסערע סומען געלד.

פאר די דאָזיגע מאַלווערזאַציעס זיינע האָט טשעשעלסקי אויף זיך צוליכע צענדליג פּראָצעסען.

א סבירה, אז ביי געלד געבען דארף מען זיין פאָרזיכטיג און צוריקגעהאַלטען, אפילו ווען מען שטעלט זיך פאר אלס „רעדאקטאר" און מען גיעסאָן דעם צוועק פון געלד נעמען אויף צו מאכען א צייטונג...

בריעף אין רעדאַקציע.

ג׳ ה׳ רעדאקטאר!

מיר אונטערגעשריבענע בעטען אָבדרוקען אין אייער וו. צייטונג פאָלגענדע שורות:

ווי בעוואוסט עקזיסטירען אין ראַדאם דריי יודישע בענק, אין וועלכע די טהעטיגקייט און אלע באנק־אפעראַציעס ווערען א חוץ די וואכען־טעג אויך גע֗פיהרט אין די טעג פון שבתים און ימים־טובים. אין צוזאמענהאנג דערמיט, פרעגען מיר, פאר וואָס זאל ראדאם זיין א אויסנאהם פון א סך שטעדט אין פוילען ווי: ביאליסטאק, בריסק, שעדליעץ, לאמזשא און קעלץ, וואו די יודישע בענק זענען איבעראַל גענצליך שבת געשלאסען. זאגאר אין דייטשלאנד ווערען אין פיל שטעדט ווי פראַנקפורט—אמ־מיין, קעלן, האמבורג, ברעסלאו, באנק־הויז פון לעאָ ווערטנער זענען די יודישע בענק אין שבת געשלאסען. פאר וואס זאל ראדאם זיין א אויסנאהם, און נישט וועלען זיך רעכנען מיט׳ן יודישען כבוד, מיט דעם פערלאנג פון יודישען כלל און מיט׳ן רצון פון זייערע פיל הונדערטער רעליגעזע מיטגלידער.

דער כלומר׳שטער שווערפונקט, (דען פאקטיש איז עס קיין תירוץ נישט געווען) וואס די בענק אנפיהרער פלעגען אנווייזען, דאס די בענק מוזען זיין שבת טעטיג, כדי די וועקסלען, וואס ווערען נישט רעאַליזירט זאלען גלייך איבערגעשיקט ווערען, צום רעיענט. איז שוין א לענגערע צייט נישט אקטועל און נישט אמת, ווייל לויט א פעראָרדנונג אין דזיענניק אוסטאוו פון יאהר 1924 איז יעדער וועקסעל גילטיג ביז דריי חדשים, און די וועקסלען, וואס זענען צאהלבאר שבת קען מען צאהלען מאנטאג. וואס פאר א צנטפער וועלען האבען דערויף די פערוואלטונגען פון די יידישע בענק. ווען פאר 50 גראשען קען מען פראלאָנגירען ביז מאָנטאָג?

צי גיעט דען נישט אזאַ האַנדלונג מצד יודען קיין כלי זין אין די הענד פון אונזערע נישט גוטע־פריינד, וועלכע וועלען אויפווייזען, אז ביי יודען איז דער שבת גארנישט טייער, מיר ווענדען זיך דעריבער מיט א הייסען רוף און פאדערונג צו אלע יודישע בענק־פערוואלטונגען, דאס פון קומענדיגען שבת אָן, זאָלען זיי גענצליך שליסען די בענק, און בעקאַנט מאכען, אַז דאס צאָהלען אין שבת ווערט פראָלאָנגירט ביז מאָנטאָג 12 פריה. מיר מאכען דערביי אויפמערקזאם, דאָס אין פאַל, ווען אונזער פערלאנג וועט נישט ערפילט ווערען, וועלען מיר זיין געצוואונגען עפענטליך צו רעאָגירען דערויף און אויף דעם נאהענטסטען צוזאמענפאהר פון די קאָאָפּעראטיווע בענק אין פוילען בעריהרען די דאזיגע וויכטיגע פראגע.

משה גוטמער

* * *

מיר אונטערגעשריבענע סאלידאריזירען זיך מיט דעם אינהאַלט פון דעם בריעף: יעקב לייב שיינפעלד, יצחק מאיר ווערדיגער, קלמן ראיאל, יוסף דאנציגער, הלל צוויג, יואל רייכמאן, יהושע טאבאקמאַן, הענעך ראזענבוים, דור מענדיל פערל, מאיר ביליאָנדע.

214 69

מ ר ת
שפּרינצה פּרענקעל ז"ל

פאָריגען פרייטאָג ו׳ תמוז, איז געבראכט געוואָרען צו אייביגער רוה נאָך לאַנגע שווערע ליידען מרת שפרינצה פרענקעל נ"ע, די אלמנה פון דעם אונפערגעסליכן העבראישען לערער און שרייבער, פערדיענסטפולען משכיל און מרביץ תורה ברבים, רבי ישראל פרענקל ז"ל, די מוטער, פון די. אין אונזער שטאָדט אזוי גוט און עהרפירכטיג בעוואוסטע זיהן, וועלכע פערנעהמען עהרענפולע געזעלשאפטליכע שטעלען פון זיי דער חשוב׳ער זוהן פון גרויסען פאָטער ה׳ יחיאל פרענקעל, פאָרזיצענדער אין דער ציוניסטישער ארגאַניזאַציע און קהלה־ראט, ראטמאן און ז. וו.

די זעליגע שפרינצה איז געווען א טיפּ פון די שוין זעלטענע איינצעלנע, ליידער, פערשווינדענדע נשים צדקניות, וועלכע פעראייניגען אין זיך די אייזעלסטע, די שענסטע און ערהאָבענסטע מדות תרמיות, מיט וועלכע ס׳קענען זיך אויסצייכנען די יודישע פרויען פון דור הישן, די פרויען, וועלכע האָבען דאָס יודישע הויז געבויט, געפּפלעגט און דערהאלטען פון אונטערגאַנג, פון אסימילאַציע, אפסמאָל מיט מסירות הנפש און שטענדיג מיט זעלבסטאָפּפערוויליגקייט און זייערע מעשים זענען געווען אייביג לשם שמים און לטובת הכלל, זי איז געווען א טיפּ פון רחל בת כלבא שבוע. זי האָט איהר עפּאָכע־מאכענדען מאָן צוגעהאָלפען פיזיש און גייסטיג און זאָגאר מיט פרנסה, כדי איהם צו ערמעגליכען דערגרייכען תורה, בילדונג און השכלה. ווען רבי ישראל פרענקעל ז"ל האָט אין ראדאָם געגרינדעט און געפיהרט די פערדיענסטפולע פּאָלק׳סשולע, איז די אשת הרב געוועזען אַ אמת׳ע מוטער פאר די קינדער, וועלכע האָבען דאָרט געלערנט. ס׳איז אַ גייסטיג פערגניגען געווען צו הערען איהרע שיחת חולין של ת"ח. דער נוטמוטיגער שמייכעל און דער אמת׳ער טראדיציאנעלער יודישער לב טוב, האט איבעראל ביי איהר ערשיינען איינגעפלאנצט צופרידענהייט, בטחון, האפנונג און אַ בעסערע צוקונפט און נעבראכט מיט זיך רוהיגקייט.

זאל דאס ליכטיגע גן עדן זיין איהר אייבינער זיץ און די אין טיעפען טרויער פערבליבענע קינדער זאלען געפינען א טרייסט אין דעם טיעפען מיטגעפיהל פון דער גאנצער שטאדט.

תנצב"ה.

אנכי.

* * *

נישט קוקענדיג דערויף, וואס פרייטאג האט א גאנצען טאג שטארק גערעגענט, האט אין דער לויה אנטייל גענומען א גרויסער עולם, פארשטעהער פון אלע טיילען און קלאַסען פון דער אידישער בעפעלקערונג אין ראַדאם. פאראויס פאר׳ן ארון געהט א עהרען גרופּע פון דער רעוויזיאָניסטישער ארג. „השחר" נאך זיי, די תלמידים פון דער „תלמוד־תורה", און שילערינס פון דער גימנאזיום „חובבי דעת" (פשיאטשול וויעדזי) די לויה איז א דורגעגאנגען די גאסען לובלינער, וואַלאָווא, שוהל־גאס און צוריק. אויך אויפ׳ן בית עולם, האבען זיך געפינען אַ גרויסער עילם מלוים. דער פערשטארבענער, האט מספּיד געווען ה׳ מושקאטבליט. אין רירענדע ווערטער האט ער תאראקטעריזירט די פערשטארבענע, פארשטעלענדיג זי אלס זעלטענער טיפּ פון א אידישע פרוי, וואס איז פול מיט מעשים טובים און גוטע מידות. —

* * *

דער ציוניסטישער קאָמיטעט אין ראַדאָם, האָט אויף דער זיצונג דעם $^{20}/_{6}$ ד. י. בעעהרט דער פערשטאָרבענער מיט אויפשטעהן פון די ערטער און אין פולען צוזאמענשטעל בעזוכט די סאָמיליע, אויסדריקענדיג איהר דעם טיעפסטען מיטגעפיהל.—

* * *

כמעט יעדען טאָג קומט אָן צענדליגע קאָנדאלענץ־בריעף פון פערשידענע געזעלשאפטען און אינסטיטוציעס, ווי אויך מאסען בריעף פון פריוואַטע פערזאָנען, צווישען אַנדערע זענען דער־האלטען געוואָרען בריעף פון: צענטראל־אמט פון „קרן היסוד" אין פוילן, סוחרים־באַנק אין ראדאָם, די לעצטע מעלדעט דעם בעשלוס צו שפענדען 50 זל. לטובת דעם „בית־יתומים" אויפן נאָמען פון דער פערשטארבענער.

וועלכע יודישע שילער און שילערינס האָבען בעקומען מאַטורעס אין די פוילישע שולען.

די יודישע שילער און שילערינס, וואס האָבען בעקומען מאטורעס אין די היגע פוילישע שולען און גימנאזיעס בעטרעפען ס״ה 11. פון רעגירונגס־גימנאזיום אויפ׳ן נאמען פון „קאָחאַנאווסקי" (הומאַניסטישע אָבטיילונג) האבען בעקומען: ר יי כ מ א ן א. פון דער מאטעמאטישער אָבטיילונג: העלער ב. מילער, רייכנאָדעל מ. פון נייל׳ס גימנאָזיע: שילערינס: קאָלוווגא, קוראָווער, סאָבעל, וויינטרויב. פון סאָלסיק׳ס גימנאזיע שילערינס: אייזענבערג רוזשא, האָפּענהיים און טעמערזאָהן.

הפרקציה הציונית שעל יד הקהלה הרדומית מבכה את האבדה הגדולה שקרה לנשיא הקהלה מר יחיאל פרנקל

לרגלי מות עליו

אמו

בעבודתו לטובת קהלתנו ובנין ארצנו ימצא נחמתו.

נפעמים ונרגשים מפני האסון שקרה לנשיא ההסתדרות הציונית ברדום, החבר החביב מר יחיאל פרנקל למות עליו

אמו האשה החשובה מורת

שפרינצה ז"ל

אנו מביעים את השתתפותנו החמה. בעבודתו הכבירה לתחית עמנו וארצנו ושפתנו ימצא נחומים ובירושלים ינוחם.

הועדה המאוחדת של קק"ל ברדום.

המשרד הארץ-ישראלי ברדום מביע בזה את השתתפותו העמוקה לנשיא ההסתדרות הציונית ברדום מר יחיאל פרנקל

במות עליו **אמו** בעבודתו לטובת ארצנו ינוחם.

במות האשה הנכבדה **שפרינצה** נ"ע נטל עטרת אמו של משפחת פרנקל החשובה. משתתף בצערה ובפרט של בנה יחיאל ומקוה שבעבודתו הפוריה צבורית וציונית ימתוק רגבי אפרה של אמו.

חברו **פנחס גינזבורג.**

משתתף אני בצער של יו"ר הועד להסתדרות הציונית ברדום מר יחיאל פרנקל וכל המשפחתה למות עליהם אמם האהובה

שפרינצה נ. ט. בעבודתם לטובת בנין תחית עמנו וארצנו ינחמו.

ש. ב. פוטושניק
מזכיר ההסתדרות הציונית ברדום.

הועדה של הספריה שעל יד ההסתדרות הציונית ברדום מביעה בזה בשמה ובשם קוראיה את רגשי השתתפותה החמה לנשיא ההסתדרות הציונית ברדום מר יחיאל פרנקל לרגלי מות עליו אמו מרת

שפרינצה פרנקל

בעבודתו המסורה על כל שדי תחית ובנין עמנו וארצנו ימצא תנחומים.

הועדה: ירחמיאל קירשנבום, הלל קורמן, הלל רוטמאן, רפאל הלצקנר, משה בקמן.

הננו משתתפים בצערם של יחיאל פרנקל יו"ר ההסתדרות הציונית ברדום אחיו ואחיותיו לרגלי האסון הגדול שקריהם במות עליהם

אמם

בעבודתם הפוריה בשביל העם העברי ודורו הצעיר ינחמו.

הסתדרות „השומר-הצעיר" ברדום.

די פאמיליעס: שפייזמאן, דיאמאנד און פרענקעל'ס
צוליב'ן טויט פון זייער ליבער מוטער

שפרינצה נ"ע

דריקען מיר אויס אונזער טיפסטען מיטגעפיהל.

וואלף ראזענבערג און פרוי.

מיר דריקען אויס אונזער טיפסטען מיטגעפיהל די פאמיליעס:
שפייזמאן, דיאמאנד און פרענקעל'ס
צוליב'ן טויט פון זייער אונפערגעסענער מוטער

שפרינצה נ"ע

משה ראזענבערג און פרוי.

Z powodu śmierci szlachetnej

MATKI

wyraża słowa szczerego współczucia braciom FRENKLOM: p. dyr. PIOTROWI i dyr. DAWIDOWI

REGINA ZAJDENWEBERÓWNA.

SUDORYN
(w pudełkach z sitkiem)
jedyny wypróbowany środek usuwający
BEZPOWROTNIE POT i NIE-MIŁĄ WOŃ z RĄK, NÓG i PACH
Labor. Chem. Farm.
„AP. KOWALSKI"
Warszawa-Miodowa 5

BIURO TECHNICZNO-HANDLOWE I INSTALACYJNE
„WODKAN" Inż-wie L. Włoczkowski, S. Szczepaniak i S. Chwaliński
Radom, ul. Lubelska 41. Tel. 222 i 272.
ארדענט איין: וואסער לייטונג, קאנאליזאציע, און עלעקטרישע אינסטאלאציעס
און פערטיגט אויס:
פראיעקטען, מוסטער—פרייז און פלענער.
רעפרעזענטאנץ און פערקויף פון טעכנישע ארטיקלען.

KINO „ODEON" w RADOMIU.
Od Czwartku 24-go b. r.
Jeden z najlepszych obrazów obecnego sezonu
p. t.
ŻELAZNY CZŁOWIEK
w roli głównej:
LUCJANO ALBERTINI

Najsilniejsze bóle głowy usuwa.

PROSZEK od BÓLU GŁOWY DLA DOROSŁYCH
KOWALSKINA
LABOR. CHEM.-FARMAC.
„AP. KOWALSKI"
WARSZAWA MIODOWA 5

וואס הערט זיך אין קעלץ.

פון דער קהלה.

אין צוזאמענהאנג מיט די לעצטע טרויעריגע געשעהענישען אין אונזער שטאדט, וועגען דעם מאכיל-טרפות זיין עטליכע הונדערט יודען, זענען לעצטענס פארגעקומען אין דער קהלה שטורמישע זיצונגען פון דער פערוואלטונג, כשרות-קאמיסיע, ראב א. אג. דער זעהר רעליגיעזער טייל פון דער שטאדט, האט דורכאויס געפאדערט פונ'ם ראבינאט און קהלה, אז ס'זאלען געשאפען ווערען ספעציעלע כשרע יאטקעס, אזוי ווי אין ווארשא און אנדערע גרעסערע שטעדט. דער ראבינאט און קהלה, האבען וועגען דעם אבגעהאלטען א בעראטונג מיט די קצבים וועלכע האבען די זאך בשום אופן נישט געוואלט נאכגעבען, מאטיווירענדיג עס דערמיט, אז צוליב טעכנישע סבות און דער עיקר, צוליב דער פרנסה, קענען זיי קיין ספעציעל כשרע יאטקעס נישט מאכען. צוליב דעם, וואס מ'האט נישט געקאנט קומען צו א אויסגלייך מיט די קצבים, האט די אידישע בעפעלקערונג עטליכע טעג נישט געגעסען קיין פלייש. די קצבים, זעהענדיג דאס, האבען ווידער אויפגעהערט צו שחט'ען, אזוי, אז ס'האט אויסגעפעהלט פלייש אין שטאדט אויך פאר דער קריסטליכער בעפעלקערונג און דער סטאראסטווא האט זיך געמויט אריינמישען און געפאדערט פון דער קהלה דעם ענין ווי אמשנעלסטען צו ערלעדיגען.

די לעצטע טעג איז פארגעקומען א זיצונג פון קהלה-ראט, אויף וועלכער ס'זענען אנגענומען געווארען א רייהע בעשלוסען. מאנטאג ביי-נאכט איז ווידער פארגעקומען א זיצונג פון קהלה-ראט מיט די פארשטעהער פון אלע בתי-תפלות, וועלכע האט געדויערט ביז האלב דריי א זייגער ביי-נאכט, אהן שום רעזולטאט. ענדליך, דינסטאג אין דער פריה, האט דער פארז. ה' רייזמאן גערופען א אויסערגעוועהנליכע זיצונג פון דער כשרות-קאמיסיע, אויף וועלכער די פראגע איז שוין ענטגילטיג ערלעדיגט געווארען אויף פאלגענדען אופן: פאר די מהדרין מן המהדרין וועט זיין ספעציעל 6 כשר'ע יאטקעס פאר וועלכע דער ראבינאט איז פעראנטווארטליך און אין די רעשט יאטקעס וועט זיין ווי ביז איצט, כשר'ס מיט טרפה'ס, פאר וועלכע, דער ראבינאט, אויב מ'וועט דארט געפונען עפעס נישט אין ארדנונג, וועט נישט זיין פעראנטווארטליך. נאר דאס רעכט האבען זיי צו פערקויפען כשר פלייש. אזוי ארום איז איז שוין ליקווידירט געווארען די אנגעווייטאגטע שחיטה-פראגע אין אונזער שטאדט, וועלכע האט פערנומען אזוי פיעל צייט און האט ארויסגערופען אזא גרויסען טומעל אין גאנץ פוילען.

דאס שטאנד-געריכט איבער 2 מערדער.

דעם פאריגען מיטוואך איז אין היגען קרייז-געריכט פארגעקומען אונטער דער פארזיץ פון ריכטער ניעפאקאזשיצקי דער שטאנד-געריכט איבער די מערדער פון דער פאמיליע שמיעכא.

דער שטאנד-געריכט האט צוגעצויגען א גאר גרויסען עולם, וואס האט איבערפולט דעם געריכטס-זאל. אויך די גאס פאר'ן געריכט איז געוועזען געפאקט מיט מענשען, וואס האבען געווארט אויפ'ן אורטייל, ווי מיר האבען שוין אין אונזער צייט געמאלדען איז דעם 6—טען מאי פארנאכט, ווען די גאנצע פאמיליע שמיעכא האט זיך געפונען אין דער היים, אריינגעקומען 2 אונבעקאנטע און בעפעלענדיג ניעט צו ריהרען זיך פון ארט האבען זיי דערשאסען וולאדיסלאוו שמיעך און זיין פרוי, ווי אויך שווער פערוואונדעט זייער טאכטער יאנינא.

די פאליציי, וועלכער עס איז געלונגען די 2 מערדער צו פערהאלטען, האט פעסטגעשטעלט, אז דער מארד איז געוועזען א נקמה-אקט מצד דעם קאנדיקטאר פראנצישעק וויעכאווסקי פאר זיין טאכטער, וועמען שמיעכ'ס זוהן האט מיט א צייט צוריק אבגעהאקט עטליכע פינגער.

צו דעם צוועק האט וויעכאוויסקי אבגערעדט זיין ברודערס זוהן אנטאני וויעכאווסקי און צוגעזאגט איהם גוט צו בעפרידיגען, אויב דער מארד וועט זיך איהם איינגעבען.

אנטאני וויעכאוויסקי האט זיך גענומען אלס שותף זיין קאלעגע לאנגין אבארא און ביידע צוזאמען האבען דאס געמאכט דעם בלוטיגען אנפאל אויף דער פאמיליע שמיעכא.

אלס רעזולטאט פון דער אויספארשונג זענען געשטעלט געווארען פאר א שטאנד געריכט די מערדער, ווי אויך פראנצישעק וויעכאווסקי מיט זיין פרוי.

נאך די פערהאנדלונגען, וועלכע האבען געדויערט א גאנצען טאג האט דאס געריכט צו-מארגענס ארויסגעגעבען אנ'אורטייל, לויט וועלכען די מערדער וויעכאווסקי און אבארא, זענען פערמשפט געווארען צום טוידט דורך שיסען און די פרוי וויעכאויסקא איז פריי געשפראכען. דאגעגען פראנצישעק וויעכאווסקי איז איבערגעגעבען געווארען א געוועהנליכען געריכט.

דער מלוכה פרעזידענט, צו וועמען די אדוואקאטען האבען זיך נאכ'ן אורטייל געווענדעט, האט די פערמשפט'ע בעגנעדיגט. אויסטוישענדיג זיי דעם טויט-אורטייל אויף לעבענסלענגליכע תפיסה.

א בריוועלע קיין ארץ-ישראל צו א געוועזענעם קעלצער דאזאר.

(ערשטער בריעף).

ליבער יצחק!

איידער כ'הויב אן צו שרייבען וועגען דער געזעלשאפטליכער ארבייט אין אינזער שטאדט, מוז איך אייך מאכען א שטיקעל קאמפלימענט, זיין א מודה על האמת און אייך זאגען, אז פון דעם מאמענט-אן, וואס איהר האט פערלאזט קעלץ, האט זיך די שכינה אבגעטוהען. ס'איז געווארען פנה הודה, פנה זיווה און אלץ נעהם שלי'מזל'דיג. כאטש כ'בין מעהר, ווי זיכער, אז א סך פערזאנען וועלען צו מיר האבען טענות, פאר וואס כ'בין מגלה סודות פאר מענשען, וועלכע האבען שוין איצט נישט קיין שום שייכות מיט די „רזין ודרזין" פון דער געזעלשאפטליכער ארבייט פון אונזער שטאדט, פונדעסטוועגען וועל איך מיך רעזיקירען און אייך שרייבען א קורצען אביעקטיווען בעריכט פון דער כלל-ארבייט. ערגער ווי שלעכט קאן דאך נישט זיין, און ווי זאגט די וועלט: „זא פראוודען ניע ביאן". און מיין ערשטען אקדמות וועל איך מאכען וועגען די, ביי אייך אזוי ליבע אינסטיטוציע, די קהלה הייסט עס, וועגען וועלכער איהר האט אייך ארומגעטראגען מיט העדליכע זיסע חלומות, אז זי וועט שוין מעהר נישט זיין קיין מתים-שטיבעל, נור וועט אויסוואקסען א „ילד שעשועים", א צאצקע, וועלכע זאל ווירקליך ראוי זיין געקרוינט צו ווערען מיט'ן נאמען: „העכסטע אידישע אינסטאנץ," אדער „אידישע זעלבסט-פערוואלטונג" און פאר וועלכע איהר האט אייער לעבען מפקיר געווען. מיינט נישט, אז מיט די איינע אינסטיטוציע ענדיגט זיך שוין אלעס, חלילה אין מיינע ווייטערדיגע בריעף וועל איך אייך שרייבען פון יעדע אינסטיטוציע בעזונדער. פון די אלטע, וועלכע ליגען נאך גוט אין זכרון און אויך וועגען די ניי-ענטשטאנענע, ווי: „הזמיר" א. אז. וו. גאר איצט וועל איך זיך קודם כל אומקערען צו די ערשטע אויבענדערמאנטע אינסטיטוציע, צו דער קהלה.

ליבער חבר! זייט וויסען אז פון דעם יחוס-שידוך, וועלכען איהר מיט אייערע חברים האבען געשלאסען מיט די פראמינירטע חסידיש-אריסטאקראטישע בעל-הבתים פון אונזער שטאדט... בכדי די ליסטע № 4 זאל זיין פאר גאט און פאר מענשען, צו פערזיכערען דעם אלגעמיינעם אוטרוי און שאפען א געזיכערטען „רוב" — איז, צום גרעסטען בעדויערען — גארנישט געווארען. די אלטע בעגריפען מיט די היינטיגע, מאדערנע, ריין-מענשליכע – ווייזט אויס, קאנען זיך בשום אופן נישט פעראייניגען און אין דעם ליגט די גאנצע טראגעדיע...

ווי מיר אלע געדענקען גוט, איז די ערשטע אויפגאבע פון די נייע קהלה-פערוואלטונג געווען, חי אזוי און פון וואן צו שאפען דעם יסוד פון דער קהלה-עקזיסטענץ, די פאר זלאטעס הייסט עס. נאך א לאנגע חקירה ודרישה האט איהר אלע בפה אחד בעשלאסען, איבערצונעמען די שחיטה, וועלכע האט לויט אייער אלעמענס מיינונג געזאלט זיין די איינציגע הכנסה-קוועלע. ס'האט זיך דערמאלט אנגעהויבען א סדרה פון רבנים, מורה הוראה'ס, שוחטים,

צוזאמען מיט דער גאנצער פאמיליע בעוויין איך דעם פריה-
צייטיגען טויט פון מיין געליבטע צוקונפטיגע שוויגער-מוטער

פייגע נ. ע.

אשת ר' בנימין לאנדאו

פעסעל פישמאן.

Panu **DAWIDOWI FRENKLOWI**, prezesowi Żyd. T-wa Gimn. Sport. **„Bar-Kochba“** w Radomiu z powodu zgonu MATKI Jego

b. p. SPERANZY

FRENKIEL

wyrazy serdecznego współczucia składa

ZARZĄD.

משתתף אני בצערו העמק של הברנו נשיא הסתדרות הציונית מר
יחיאל פרנקל למות עליו אמו עטרת ראשו האשה המצוינה במדות תרומיות

מרת שפרינצה נ"ע

ימצא נחומים בעבודתו המסורה והחרוצה הלאמית.

גבריאל אייזמאן.

הרינו משתתפים באבלו הגדול של חבירנו נשיא הסתדרות הציונית מר
יחיאל פרענקל ומשפחתו לרגלי האסון שקרהו במות עליו אמו הישרה בנשים אשת חבר מ"ת

שפרינצה ז"ל

המקום ינחם אותו בתוך שאר אבלי ציון וירושלים ובעבודתו הלאמית החרוצה ימצא נחומים.

אגודת האמנים הלאמיים ברדום

מיר דריקען אויס דעם טיעפסטען מיטגעפיהל
אונזער מחותן ר' בנימין לאנדאו און זיין פאמיליע
צוליעב'ן פריהצייטיגען טויט פון זייער ליבע

פרוי און מוטער

פייגע נ"ע

זאלען זיי געטרייסט ווערען בתוך שאר אבלי ציון וירושלים.

מרדכי און ביילטשע פישמאן.

Wyrazy najserdeczniejszego współczucia panom: HILAREMU, DAWIDOWI i PIOTROWI FRENKLOM z powodu zgonu Ich MATKI

SPERANZY FRENKIEL

Składa rodzina

Zalcberg.

Wyrazy najgłębszego współczucia kolegom: DAWIDOWI, HILAREMU i PIOTROWI FRENKLOM z powodu śmierci ukochanej i zacnej MATKI Ich

b. p. SPERANZY FRENKIEL

składa

SALOMON CHWAT z ŻONĄ.

משתתף אני בצערם העמוק של משפחת פ ר נ ק ל
במות עליהם א מ ם

שפרינצה נ"ע

החביבה והנכבדה בכל העיר המקום ינחמם בתחת
הלאום הישראלי על הרי ציון וירושלים.

ב. האכמאן.

מיין טיפסטען מיטגעפיהל דריק איך אויס
דער פאמיליע פרענקעל צוליב'ן טויט פון זייער ליבע מיטער

שפרינצה נ"ע

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים.

יחיאל בארענשטיין.

Kino „Corso“ w Radomiu

היינט און יעדען טאג
ווערט דעמאנסטרירט דאס
הערליכע בילד

DZIECI PARYŻA

Anons! Anons!

Cud nad Wisłą.

SPROSTOWANIE.

W kondolencji „Personelu Banku Kupieckiego“ na str. 1-ej wpadła omyłka w druku, mianowicie, zamiast: „składa wyrazy szczerego współczucia“, powinno być: „składa wyrazy szczerego **współczucia**“ co niniejszem prostujemy. Administracja.

ווילט איהר האבען די שענסטע און
מאדערנסטע צימער?
איז נאר צו קויפען טאפעטן
ביי דער בעקאנטער פירמא
ש. שטיינמאן
ראדאם, לובלינער 21
צו בעדייטענד ביליגע פרייזען.
אלס ספעציאליסט ווערען צימער-טאפע-
טירונגען אויסגעפערטיגט שנעל, לויט
די נייסטע מאדע.

(ענדע פעליעטאן פון 9-טער זייט).

נאמנים, רעפערענטען, קאסירער'ס, קאנטראלערען וכדומה, וועלכע זענען אנגאזשירט געווארען אלס גמינע-בע-אמטע און פאר וועלכע די שחיטה-הכנסה איז נישט גענוגענד. וועט איהר דאך אודאי פרעגען: וואו איז דער ביודזשעט, די קהלה האט דאך עפעס א בעשטייערונגס-רעכט? וועגען דעם אין א צווייטען בריעף.

אייער

חיים זיעלאני.

קעלץ.

Panu Prezesowi Zarządu H. FRENKLOWI

z powodu śmierci MATKI Jego

b. p. **SPERANZY**

najgłębsze współczucie wyrażają

Dyrekcja, Grono Nauczycielskie i sekretarjat gimnazjów T-wa PRZYJACIÓŁ-WIEDZY

w Radomiu.

Prezesowi Zarządu panu HILAREMU FRENKLOWI

z powodu śmierci MATKI Jego

b. p. **SPERANZY**

szczere współczucie wyraża

Zarząd gimnazjum T-wa

„Przyjaciół-wiedzy“ w Radomiu.

Z powodu śmierci

M A T K I

Dyrektora Spółdzielni Kredytowej dla Handlu i Rzemiosł p. DAWIDA FRENKLA i pracowniczki p. FRENKIEL, wyrazy serdecznego współczucia

przesyła

Rada Spółdzielni

Przewodniczący: W. Roguski.

דעם טיפסטען מיטגעפיהל דריקען מיר אויס אונזער ג. דירעקטאָר דוד און דער גאנצער פאמיליע פרענקעל צוליב'ן טויט פון זייער מוטער

שפרינצה נ. ע.

די פערוואלטונג פון דער יודישער ספולדזיעלניאַ

אין ראדאָם (פלאַץ 3 מאַי).

Wyrazy szczerego współczucia i ubolewania przesyłamy naszej koleżance p. FRANI FRENKLÓWNEJ z powodu nieodżałowanego zgonu Jej MATKI

SPERANZY

Personel Spółdzielni Kredytowej dla handlu i rzemiosł w Radomiu.

אינזער אויפריכטיגסטען מיטגעפיהל דריקען מיר אויס אונזער ג דירעקטאָר ה' דוד פרענקעל צוליב'ן טויט פון זיין חשוב'ע און אונפערגעסליכע מוטער

שפרינצה נ"ע

פערסאָנאל פון דער קרעדיט-קאָאָפעראַטיוו

אין ראדאָם (פלאַץ 3 מאַי).

היעד של הסתדרות הציונית ברדום משתתף בצערו של נשיאנו מר יחיאל פרנקל

למות עליו **אמו**

בעבודתו הנאמנה לטובת הציונית ינוחם.

הרינו משתתפים בצערו של חברנו פ. פרנקל סגן יושב ראש הועד של אגודת הסוחרים ברדום למות עליו אמו

שפרינצה נ"ע

בעבודתו הצבורית ימצא נחומים.

מועצה, ועד ובית הדין המברר של אגודת הסוחרים ברדום.

יעדע ווירטין דארף וויסען,

אז די מאַשטש צו פּאדלאָגעס.

„JAŚNIEJ SŁOŃCA“

גיט צו די פּאדלאָגעס, פּאַסאַצקעס און לינאָלעאום אַ שעהנעם און לאַנגדויערהאַפטיגען גלאַנץ, אָהן בענוצען זיך מיט בערשטען.

„Jaśniej Słońca“

פערטרעט אייל-פארב, פארבט ווייסע פּאדלאָגעס אין פערלויף פון אַ שעה אויף די פארבען:

מאַכאַגאָניאַוואָ, קליינקעל טינקעל אָרזשעכאָווע

פּרובט און איהר וועט זיך איבערצייגען!

פערקויף אין אלע סקלאַד-אַפּטעטשנעס, זייף און פארב געשעפטען.

Fabryka przetworów techno-chemicznych

„MARY“ Warszawa, (Sielce) Zajączkowska 9. Tel. 419.69

הערן און דאַמען!

פערלאַנגט נאָר די בעסטע שוה-פּאַסטע

„MARY“

ווער ס'האָט נאָר איינמאָהל פּרובירט האָט זיך איבערצייגט, אז די בעסטע שוה-פּאַסטע איז נאָר

„MARY“

וואָס מאַכט בעקוועם און ווייך די לעדער און פערשאַפט אַ הערליכען שפּיגעל-גלאַנץ.

Fabryka przetworów techno-chemicznych

„MARY“ Warszawa (Sielce) Zajączkowska 9. tel. 419.69

א חשוב'ער גאַסט אין ראדאָם.

ראדאם וועט היינטיגען שבת און זונטאג האָבען צו־גאַסט דעם גענִיאַלען אַברהם מאַרעווסקי. זיין קומען קיין ראדאם איז אַן אמת'ער יום־טוב פאַר דעם יודישען קולטורעלען ראדאם. אברהם מאָרעווסקי איז נישט נאר איינער פון די גרעסטע יודישע און וועלט ביהנע־קינסטלער, ער איז אויך איינער פון אונזערע שענסטע גייסטיגע מענשען, אינטעליגענטעסטע און ערנסטע טהוער. אויפ'ן געביעט פון דער יודישער קולטור. מאַרעווסקי האט זיך בעזונדערס קונה שם געווען מיט זיין קינסטלעריש געשאפענער מיסטישער פיגור „דער מיראפאלער צדיק" אין דער, „ווילנער עליה", וואס האט אנסקי'ס „דבוק" אויפגעהויבען אויף דער העכסטער מדרגה. מאַרעווסקי אלס „מיראפאלער צדיק" האט בעגייסטערט טויזענדטער מוחות און זיי געמאכט שוועבען אין די עולמות העליונות.

מאַרעווסקי איז אַ שם דבר אין דער פילם־וועלט. ראדאם געדענקט נאך גוט דאס פילם־בילד „צווי־וועלטען" וואו אברהם מאַרעווסקי, איז צוזאמען מיט דער פילם - קעניגען העני פּאָרטען ארויסגעטרעטען אין די הויפט־ראלען. מאַרעווסקי איז אַ חוץ ביהנע־קינסטלער אויך אַ גלענצענדער רעדנער און רעציטאטאר.

מיר ווילען גלויבען און האָפען, אַז דער חשוב'ער גאַסט וועט אין ראדאם האָבען אזא אויפנאַמע ווי ער האָט עס פערדינט. און אַז דער הינגער יודישער עולם וועט איבערפולען דעם טעאטער זאהל איבער די ברעגען.

■■■■■■

מיר דריקען אויס אונזער טיפען מיטגעפיהל דעם פּרעזעס פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע, פּרעזעס פון קהלה־ראַט ה' **יחיאל פרענקעל** ווי אויך ברודער, די ה"ה דירעקטאָרען **דוד** און **פנחס פרענקעל** און פאַמיליע, צוליב דעם טויט פון זייער אונפערגעסליכער מוטער, די חשוב'ע פרוי

שפרינצע פרענקעל

אין זייער אַרבייט לטובת דער יודישער געזעלשאַפט, פאָלק און לאַנד זאָלען זיי געפינען אַ טרייסט.

דאָס רעדאַקציע־קאָלעגיום ביים „ראַדאָמער־קעלצער לעבען"

הננו מבכים את האבדה הגדולה שקרה לנשיא של ההסתדרות הציונית ברדום, מר **יחיאל פרנקל**, לאחיו: **ה"ה דוד ופנחס** ולאחיותיו, על מות אמם היקרה בנשים מרת

שפרינצה נ. ע.

בעבודתם בעד בנין ארצנו וגאולת ארצנו ימצו את נחמתם.

רפאל הולצקנר ואשתו.

דעם טיפסטען מיטגעפיהל דריקען מיר אויס דעם פּאַזיצענדען פון קהלה־ראַט ה' **יחיאל פרענקעל** צום שרעקליכען פערלוסט, וואָס ער האָט געליטען דורכ'ן טויט פון זיין

מוטער

אין איהר איבערגעגעבענער געזעלשאַפטליכער טעטיגקייט געפינט אַ טרייסט!

האַנדווערקער־פראַקציע ביי דער קהלה אין ראדאָם.

על מות האשה המפוארה והחשובה

שפרינצה פרנקל נ"ע

מביע צערו העמוק ומשתתף באבלי של בנה הנכבר **יחיאל ומשפחתו** ומ'חל שבעבודתו הצבורית וציונית ימצא תנחומים.

חברו **אברהם בן חיים הלוי בקמן**

מיר דריקען אויס אונזער מיטגעפיהל די פאַמיליעס: **פרענקעלס, דיאַמאַנט, שפּיזמאַן און גינזבורגס** צוליב'ן טוידט פון זייער היים. געליבטע מוטער

שפרינצה נ"ע

אין דער אויפלעבונג פון אונזער פאלק זאלען זיי א טרייסט געפונען.

פאמיליען **יוסף** עם **ראובן פּשעראָווער** און **משה פינקעלשטיין.**

מיר דריקען אויס אונזער טיפסטען מיטגעפיהל דער פאמיליע **פרענקעל** צוליב'ן טוידט פון זייער מוטער

שפרינצה נ. ע.

אשת הידוע מו"ה ר' ישראל ז"ל פרענקעל

דער טוי פון ציון זאל בעדעקען איהרע ביינער

ראדאם. **פאַמיליע ציגען.**

דער פאַמיליע **פרענקעל** צוליעב דער אבידה אין זייער פערשטאָרבענער און אונפערגעסליכער **מוטער**

שפרינצה נ"ע

דריקט אויס דער אויפריכטיגסטען מיטגעפיהל.

חיים בירענבוים און פאַמיליע.

מִשתתפים אנחנו בלב כואב בצערה העמק של המשפחה הטובה הזאת היא משפחת **פרנקל** על הלקח אל—על ונשבה ארון הקדש היא אמם היקרה

שפרינצה פרנקל ז"ל

המקום ינחם את עבר לבבם ויחבש לעצבותם וישלם נחומים להם ולאבליהם.

פלטי מושקטבליטה וביתו.

נדכאים ושחוחים אנו עומדים על קברת

אמו

של ידידנו וחברנו בלב ונפש מר **יחיאל פרנקל**

נשיא הקהלה וההסתדרות הציונית ברדום ומשתתפים בצערו ובצער כל משפחתו הגדול. עבודתך לטובת עמך וארצך תנחם!

משפחת קופמן.

מעומקא דלבא מביעים אנחנו צערנו לחברנו **יחיאל פרנקל ומשפחתו** על מות עליהם **אמם** היקרה והנכבדה

שפרינצה נ"ע

בעבודת הצבורית ובנחמת ציון הנחמו.

מרדכי יהודה פישמן ורעיתו.

יחד עם כל הקהל העברי ברדום אנו משתתפים בצערם של המשפחה **פרנקל** לרגלי מות **אמם** החשובה והאהובה מרת

שפרינצה נ"ע

בעבודתם לטובת העם, גאולת העם תחית ובנין הארץ ימצאו תנחומים.

יעקב בקמן ומשפחתו.

משתתפים אנו בצערו העמק של חברנו נשיא הסתדרות הציונית מר **יחיאל פרענקעל ומשפחתו** על הלקח ממנו אמו היקרה בנשים מרת

שפרינצה ז"ל

בעבודתך המסורה על שדה קנינינו הלאמיים תנוחם

מתפללי הסתדרות הציונית ברדום.

אויפפאדערונג.

אין פאדער איך דעם ה' לעאן שעלובסקי ראדאם, ווארשאווסקי 21 ער זאל מיר אומקערען דאס בלאנקא טובה-יועקסעל מיט מיין אונטערשריפט, אויף 1000 זלאטעס, אין פערלויף פון 7 טעג. אין געגענפאל וועל איך זיין געצווינגען צו פערפיהרען א שטראף פראצעס נעגען איהם.

בעטקער.

Pierwszorzędne strzyżenie Pań
podług najnowszych żurnali
w specjalnym gabinecie damskim
Wiktora Grinsztajna
Radom,
Zgodna 1

דער לאנג-עקזיסטירענדער
זירארדאווער-סקלאד
יעצט לובלינער גאס № 5

עמפפעהלט אלע סארטען זירארדאווער-סחורות און פלאנדעקעס צו ביליגסטע פאבריקס-פרייזען מיט גוטע בעדינגונגען.
(קיין שותף האב איך נישט).
פ ר י י ז ע ן.

18/84	—	31.00 זל.
18/90	—	33.00 „
19/90	—	35. „

מיט אכטונג **מ. אייזענבערג**

יחד עם כל תושבי עירנו, אנו משתתפים בצערם של חברינו האחים ה"ה

יחיאל ודוד פרנקל

לרגלי פטירת אמם החשובה מרת

שפרינצה נ"ע

בעבודתם לטובת תחית תרבותנו על אדמת ארצנו ימצאו נחומים

הועד של חברת
„דורשי המכללה העברית בירושלים"
סניף הרדומי

ועדת העוזרים של הספריה שע"י ההסתדרות הציונית ברדום משתתפת בצערו של נשיא ההסתדרות מר יחיאל פרנקל למות עליו אמו
האשה החשובה

ש פ ר י נ צ ה נ"ע

ד' ינחם אותו

חברי הועדה:
דב רוזנבום, חיים קוזלובסקי, יחיאל פרידמאן.

הייני מביע את רגשי השתתפותי החמה בצערם הגדול של נשיא הסתדרות הציונית מר יחיאל פרענקעל עם כל בית פרענקעל למות עליהם אמם תמת דרך אשת חבר מרת

ש פ ר י נ צ ה ז"ל

השוכן בציון ירפא את פצעי לבבם הנשבר ובעבודתם הלאמית ימצאו צרו נחם ברגעי האבל הקשים.

דוב בעריש זילבערשטרום.

טיעף פון צער מיט ארָבגעבויגענע קעפ שטייען מיר פאר דעם פרישען קבר פון דער ליבער מוטער

שפרינצה נ"ע

פון אונזערע חברים און פריינד פאמיליע פרענקעל. אייער טרייסט זאלט איהר געפונען אין ארץ-ישראל.
פאמיליען:
שפייזמאן, האפענהיים, ראזענצווייג.

אין נאמען פון די יודישע האנדווערקער אין ראדאם דריקען מיר אויס דעם טיפסטען און אינערליכסטען מיטגעפיהל דער גאנצער פאמיליע **פרענקעל**, צוליב דער אבידה פון זייער אונפערגעסליכער מוטער, די פרוי פון גרויסען יודישען גייסט ר' **ישראל פרענקעל** ז"ל, וואס איז געווען דער פאטער, מדריך און ערציהער פון אונזערע האנדווערקער-קינדער, פאר וועלכע ער האט זיך מוסר נפש געווען און געזארגט פאר זייער צוקונפט, די פרוי פון גרויסען יוד און מענש, וואס האט פיל מיט־געהאלפען די גרויסע ווערק פון איהר גייסטרייכען מאן.

שפרינצה נ. ע.

זאלען זיי א טרייסט-געפינען אינם אויפבוי פון יודישען לאנד אין ארץ-ישראל

די פערוואלטונג פון האנדווערקער-קלוב
אין ראדאם.

אונזער אויפריכטיגסטען מיטגעפיהל דריקען מיר אויס דער פאמיליע פרענקעל צוליב'ן פערלוסט פון זייער חשוב'ע און אונפערגעסליכע מוטער

שפרינצה נ. ע.

האנדווערקער-באנק אין ראדאם
לובלינער 23.

דעם טיפסטען מיטגעפיהל דריקען מיר אויס דער פאמיליע **פרענקעל** צוליב דער אבידה אין זייער פערדשטארבענער **מוטער**

ש פ ר י נ צ ה

זייט געטרייסט!

די קולטור-קאמיסיע
ביים האנדווערקער-קלוב אין ראדאם.

אונזער הערצליכסטען מיטגעפיהל דריקען מיר אויס דער חשוב'ער פאמיליע **פרענקעל** צוליב'ן טויט פון זייער געשעצטע און איבעראל געאכטעטע
מוטער

שפרינצה נ"ט

זאלען זיי א טרייסט געפונען. אין זייער נוצליכע ארבייט לטובת דער יודישער געזעלשאפט.

מרדכי לאנגער.

צו דער פערלאָבונג פון אונזער ליבען זוהן, ברודער און שוואָגער לייב זיידמאַן מיט פר"ל רוזשע מעלכיאָר ווינשען מיר אַ הערצליכען מז"ט און אַ גליקליכע צוקונפט.

עלטערן, ברודער'ן, שוועסטער'ן און שוועגערינס

זיידמאַן

לייב זיידמאַן רוזשע מעלכיאָר

פערלאָבט

1926. 19 / 6 רדום

Z intencji zaręczyn naszej siostry, bratowej i ciotki p. **Rózi Melchjorównej** z pan. **L. Zajdmanem** życzymy by droga ich życia promieniała miłością i szczęściem.

Melchjorowie i Wajgenspergowie

צו דער האָכצייט פון אונזער געליבטע טאָכטער לאה מיט ה' דוד טענענבוים וואָס קומט פאָר היינט י"ג תמוז אין תל-אביב, וואונשען מיר אַ הארציגען מז"ט. זאָל זייער לעבענ'ס-וועג בּצירט זיין מיט בלומען.

עלטערן, שוועסטער און ברודער שטיינבערג.

צו דער האָכצייט פון אונזער ליבע שוועסטער און שוועגערין **לאה שטיינבערג** מיט ה' דוד **טענענבוים** וואָס קומט פאר היינט י"ג תמוז אין תל-אביב א"י, וואונשען מיר זיי, אַז זייער נייער לעבען זאָל זיין אַ קוואל פון עוויגעס גליק און צופרידענהייט.

יעקב שטיינבערג מט פרוי.

צו דער האָכצייט פון אונזער פריינד **שמעון פישמאַן** מיט פרל' **עלקי פרידמאַן** וואונשען מיר זייער צוזאמענלעבען זאָל בעגלייט ווערען פון ליבע, גליק און צופרידענהייט.

שלמה וואקסבערג און יעקב רוטמאן

את כבוד חברנו הנעלה, נשיאנו לשעבר, סגן נשיא קהלתנו מר **זאב קלוסקי** הננו מברכים בברכת מז"ט לרגלי נשואי בנו מר **קלמן** עם מרת **לאה מארקאָוויטש** יזכהו ד' לרוות מהם ענג ונחת כאות נפשו נטועים נפש נאמן בארץ חמדתנו.

קעלץ תמוז תרפ"ו

הסתדרות מזרחי

ברכת מז"ט לבבית הננו מביעים להברנו וידידנו הנכבד סגן נשיא הקהלה העברית פה מר **זאב קלוסקי** לרגלי נשואי בנו מר **קלמן** עם בחירתו מרת **לאה מארקאָוויטש** יהי רצון שישבע מהם רב נחת ועונג ויראו מהם דור ישרים יבורך שהולים על הרי ציון.

קעלץ י"ג תמוז תרפ"ו

יצחק פיינגלד, אלי איסר רוזנבלום.

GARBATKA - LAS

Pensjonat dla **młodzieży i dzieci**

WANDY FRYDMANOWEJ

Specjalna freblanka. Opieka domowa.

Kuchnia wykwintna

Ceny przystępne

Otwarty od 25 czerwca 1926 r.

לאנגיעהריגער בעוואוסטער ערשטקלאַסיגער פּענסיאָנאַט

פון **ה' מ. ווייַנטרעטער**

אין טשארניעצקע גורא

האָט שוין צום איצטיגען סעזאָן געעפענט זיין **פּענסיאָנאַט**

צו מעסיגע פּרייזען!

רעיעלע בעהאַנדלונג!

ראַדיאָ קאָנצערט!

סענסאציע! א גאַסט צום ערשטען מאָהל אין ראדאָם סענסאציע!

שבת דעם 26 און זונטאג דעם 27 יוני ה. י. פּינקטליך 8.45 אָוונט אין טעאטער „ראָזמאַיטאָשטשי“

דער בּארימטער ארטיסט-רעזשיסער

אברהם מארעווסקי

דער הויפּט-ראָליסט פון קינא-בילד „צוויי יוצלטען“ דער מייסטער פון וואָרט, דער קינסטלער אינטערפּרעטאַטאָר, דער גלענצענדער אָראַטאָר.

וועט נאר צוויי מאָהל אויפטרעטען מיט אַן אויסערגעוועהנליכען רייכען פּראָגראַם:

שבת: 1) וועגען יודישען מאָדערנער דראמאַטורגיע
2) רעציטאַציע „דער דוכוס“ א. קאַציזנע.

זונטאג 1) טעאַטער און יודעז (רעפעראַט)
רעציטאַציע דער דבוק ש. אַנ-סקי. שעקספּיר האַמלעט „שיילאָק“ א. א

בילעטען פריהער צו באקומען ביי ה' צימערמאַ לובלינער 11 און אין טאג פון פאָרשטעלונג ביי דער קאַסע פון טעאטער. | אימפּרעסאַריאָ ד. שטרמאן

KINO

„CZARY“

w KIELCACH.

Dziś i dni następnych

TAJEMNICZY RYCERZ

w roli głównej: **WILLIAM DESMOND.**

דער טרויערנדע פאמיליע פרענקעל דורכ'ן אַבשטאַרבען פון זייער מוטער

שפרינצה פרענקעל נ"ע

דריק איך אויס ביילייד און מיטגעפיהל.

אברהם מעלכיאר.

Szczere współczucie p. dyr. P. FRENKLOWI i rodzinie z powodu zgonu Ich

b. p. MATKI

wyraża DAWID ABRAMSON.

כוס של תנחומין הנני מגיש למר **יחיאל פרנקל** ומשפחתו על מות עליהם

אמם

י. קארמאן.

הננו משתתפים בצערם העמוק של מר דוד פרנקל – סגן יושב ראש ומר פ. פרנקל ה' לועדת הקרן של „אוקסיליום אקדמיקום יודאיקום“ במות עליהם

אמם

בעבודתם המסורה לטובת הצבור האקדמאי ימצאו תנחומין.

הועד של „A. A. J.“ ברדום

הועד של „חוג האקדמאים היהודים“ ברדום

דעם פרעזעס פון ביוגיסטישען קאָמיטעט ה' יחיאל פרענקל און דער גאנצער פאמיליע דריק איך אויס דעם טיפסטען מיטגעפיהל, צוליב'ן טויט פון זייער געליבטע מוטער

שפרינצה נ"ע

אין דער ארבייט פאר'ן פאָלק און לאנד געפינט א טרייסט!

גיבה יוסף בירענבוים.

איך דריק אויס מיין טיפסטען מיטגעפיהל דער חשוב'ער פאמיליע פרענקעל צוליב'ן טויט פון זייער הייס-געליעבטער **מוטער**

שפרינצה ז"ל

רבטשה קופערמאן.

ה. גרינשטיין, פעלטשער טעל. 303 פרישע פאקען.

Redaktor i Wydawca Ch. M. Herc Odbito we własnej drukarni, Radom, Szwarlikowska 20.